

ÂSAF HÂLET ÇELEBİ'NİN KAYNAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Hazal Bozyer**

Özet: Kaynak çalışmaları; edebiyatta yazarın işlediği konuyla birlikte onun bütün toplumsal ve psişik özelliklerinin nereden geldiğiyle de ilgilenir. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı şairlerinden Âsaf Hâlet Çelebi yaşamı, yazdığı eserler, ilgi alanları ve okuduklarıyla sanatını besleyen kaynakların zenginliğini ortaya koyar. Âsaf Hâlet, içine doğduğu zamanı ve coğrafyayı da kapsayan kaynaklarını ailesi, arkadaşları ve hocalarıyla zenginleştirmiş, okuduklarıyla ve yaptığı işlerle bu zenginliği çoğaltarak özgün bir sanat anlayışı ortaya koymuştur. Bu çalışmada, Âsaf Hâlet Çelebi'nin sanat anlayışını oluşturan kaynaklar, onun biyografisi ve eserleri merkeze alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kaynak eleştirisi, tesir, etki, Âsaf Hâlet Çelebi.

AN ANALYSIS ON THE SOURCE OF ÂSAF HÂLET ÇELEBİ

Abstract: Source review focuses on the roots of the themes mentioned by the author. Âsaf Hâlet Çelebi has a unique place in Turkish Literature of Republic Era with his distinctive poems and prominent personality. Âsaf Hâlet's inspirational source expands with the help of his family, friends, teachers, readings and works along with the era and region he lived in. Upon these sources, he built his understanding of art. In this study, the factors that created and nourished Âsaf Hâlet Çelebi's understanding of art are reviewed considering his biography and literary works.

Keywords: source review, inspirational influence, Âsaf Hâlet Çelebi.

GİRİŞ: KAYNAK ELEŞTİRİSİ

Kaynak eleştirisi çalışmaları; Karşılaştırmalı Edebiyat alanının bir parçası olarak genellikle bir yazarın sanatını besleyen kaynakları ortaya koyar. Kaynak araştırmaları, araştırmanın konusu olan yazarda veya eserde karşılaşılan düşüncelerin, konuların, imge ve izleklerin, anlatım biçimlerinin nasıl ortaya çıktığını, kimlerden ve nelerden etkilendiklerini bulmayı amaçlar.¹ Gustave Lanson Ede-

* Bu makale, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Edebiyatı) Anabilim Dalı'nda hazırlanmış olan *Âsaf Hâlet Çelebi'nin Sanat Anlayışını Besleyen Kaynaklar* isimli tezle bağlantılı yan konudur.

** Hazal Bozyer, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. h.bozyer@hotmail.com

*biyat Tarihi'*nde, "kaynaklar" kelimesini en geniş anlamıyla ele almak gerektiğini söyleyerek kaynak çalışmalarında biyografinin önemini vurgular: "Eser ne suretle vücuda gelmiştir? Hangi mizacın hangi ahval ve şeraite karşı aksülâmelinin mahsülüdür? Bunu bize biyografi öğretir. Bu eser hangi malzemeden yapılmıştır? Bu nokta, kaynakların araştırmasıyla anlaşılır."² İnci Enginün bir edebiyat tarihçisinin, eserin kaynaklarını ve tesirleri yazarın hayatında aradığı gibi hayatının dışında da aramak zorunda olduğunu belirtir.³ Böylelikle bir yazarın kaynaklarını belirlemede biyografisi kadar dışarıdan aldığı tesirlerin de önemli olduğu görülür. Araştırmalarda ele alınan sanatçının yaşamı, içine doğduğu devir ve coğrafya, ailesi, çevresi ve arkadaşları, aldığı eğitim, hocaları, okudukları, etkilendikleri onun kolektif kaynaklarını göstermesi bakımından önemlidir. Kubilay Aktulum bir eserdeki herhangi bir izleğin ya da imgenin nedenini açıklamaya çalışan okurun, bu eserin yazarının yaşamını ayrıntılı şekilde araştırması gerektiğini söyler; aynı zamanda okur, yazarın edebiyat dışında beslendiği alanlara dikkat etmeli ve özellikle yazarın el yazmaları üzerinde de durmalıdır.⁴ Yazarların bir eseri ortaya koyarken yaptıkları çalışmalar ve karalamalar o eserlerin kaynakları ve fikrî temelleri hakkında ciddi ipuçları verir. Darmin Hadzibegovic tarafından hazırlanan ve Orhan Pamuk'un *Kara Kitap* romanının kaynaklarını ortaya koyan *Kara Kitap'ın Sırları*,⁵ bu tür bir çalışmaya örnektir. Yazarın, eserini oluşturma sürecine tanıklık sağlayan bu metinler, hem eserin hem de yazarın beslendiği alanları gösterir.

Bütün bu dış nedenlerin yanında eseri oluşturan bir de iç dinamikler vardır. Âsaf Hâlet özellikle şiirlerini oluştururken "simgesel kültür yaşantısının sonucu olan bilinçdışı"⁶ ndan da yararlanır. Jung, "Analitik Psikoloji ve Şiir" başlıklı yazısında Freud'un bakış açısından söz eder. Freud'un bu bakış açısına göre bir edebiyat tarihçisi, sanatçının yapıtındaki birtakım özellikler ile özel hayatı arasında bir ilişki kurar. Böylelikle sanatçının bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapıtına yansıttığı kişisel özellikler açığa çıkar. Freud'un bu yaklaşımı, sanatçının küçüklüğüne kadar uzanan ve yapıtların ortaya çıkmasında rol oynayan etkilerin daha geniş çapta açığa çıkarılmasını olanaklı kılar.⁷ Bu sebeple şairin şiirlerinde çocukluk anılarından yola çıkarak kullandığı majsalsı doku, mitolojik unsurlar, rüya ve hayallerden çıkan semboller onun kaynaklarını belirlemede önemli bir rol oynar. Jung'un yaratıcı süreç olarak değerlendirdiği şey; arketip bir imgenin bilinçdışı harekete getirilmesinden ve bu imgenin işlenip biçimlendirilmesinden ibarettir. Böylece sanatçı ona biçim vererek onu bugünkü dile çevirir ve yaşamın en derin kaynaklarına inebilmeyi sağlar.⁸

Kaynak çalışmalarında vericiler ve alıcılar olmak üzere iki ana unsur vardır. Paul Van Tieghem, bunlara dikkat çekerek bu çalışmaların temel sorusunu dile getirir: "Filan muharrire, filan fikir, filan mevzu, filan üslûp, filan sa-

nat şekli nereden gelmiştir? Bu, kaynakların taharrisidir ki esas itibariyle göndericiyi bulmak üzere alıcıdan hareket etmekten ibarettir.”⁹ Bu bağlamda sanatçının eserleri devreye girer. Bir yazarın eserlerindeki izleri takip ederek onun etkileşim alanlarını tespit etmek mümkündür. Bu alanlar bizi yazarın beslendiği kaynağa götürür. André Gide, Montaigne’in kendisini arılara benzettiğini, ona göre arıların çeşitli çiçekleri emerek kendilerine has olan balı ürettiklerini ve bu balın, kekik ve merzenguş otundan beslendiği halde farklı bir şeye dönüştüğünü söyler.¹⁰ Yazarlar da beslendikleri kaynaklar neticesinde değişirler ve dönüşürler. Geçirdikleri değişim ve dönüşümden sonra beslendikleri malzemelerden daha farklı ürünler ortaya çıkarırlar.

Kaynak çalışmaları yaparken, yazarın hangi farklı edebiyat ve kültür saha- larından etkilendiği tespit edilerek hem yabancı hem de yerli kaynakları göz önünde bulundurulmalıdır. Emel Kefeli, kaynak çalışmalarında yazarın sadece yabancı kaynaklardan değil, kendi kültürüne özgü unsurlardan da yararlanmış olacağının altını çizer.¹¹

ÂSAF HÂLET ÇELEBİ’NİN KAYNAKLARI

Âsaf Hâlet Çelebi’nin sanat anlayışını ve eserlerini besleyen pek çok unsur vardır. Bunlar genel olarak ailesi ve çevresi, aldığı eğitim, eserlerinin referans alanları ile ilgi alanları doğrultusunda yaptığı okumalardan oluşur.

1.ÂSAF HÂLET ÇELEBİ’NİN AİLE VE ÇEVRESİ¹²

Âsaf Hâlet Çelebi, 29 Aralık 1907’de İstanbul’un Cihangir semtinde köklü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Soyu, I. Abdülhamid zamanında sadrazamlık yapmış Derviş Paşa’nın hazinedarı olan Nazif Çelebi’ye dayanmaktadır. Büyük amcası Lem’i Bey şiirle meşgul olmuştur. Muhtelif illerde kadılık yapmış olan babaannesinin babası Hamdullah Efendi, *Mir’atül- Mürrafi’in* isimli bir mecmua tertip etmiştir. Türkçe fetvalardan mürekkep üç bin fetvayı içeren bu eseri Süleymaniye Kütüphanesi’ne; aynı fetvalardan seçilmiş 2500 fetvayı içeren mecmuayı da Kütüphane-i Umumi’ye koymuş, edebiyat, şiir, tarih, coğrafya ve siyasetle ilgili pek çok kitap ve risalelerle, günlük ve haftalık gazetelerden seçtiği pasajları *Feraidü’l Asâr ve Haraidü’l Eş’ar* adlı kitabında toplamıştır.¹³

Âsaf Hâlet’in, köklü geçmişinden gelen kültürel birikimi devralmış bir ailenin içine doğması, Jung’un ortak bilinçdışı olarak tanımladığı “zihinsel yaşamın ve kişiliğin kalıtsal temelini oluşturan, atalarımızdan miras aldığımız kısımla”¹⁴ doğrudan bağlantılıdır. Böyle bir ailenin içine doğması ve çocukluğunu bu birikimle geçirmesi onun kaynaklarını belirlemesinde etkili olmuştur. Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı* adlı eserinde Holland’ın, çocu-

ğun erken dönemlere ilişkin deneyimlerinin daha sonraki hayat için belirli bir üslup sağladığı ve sanatsal üretimi belirlediği düşüncesine değinir.¹⁵

Âsaf Hâlet'in babası Mehmed Said Hâlet Bey, Salkım Söğüt Dergâhı'nın post-nişini olan Bedrettin İzzî Efendi'ye mensup bir kadirî dervişidir.¹⁶ Ailenin soyadı "Çelebiler" olmasına rağmen Âsaf Hâlet, "Çelebi" soyadını kullanır.¹⁷ Recep Bilginer bir makalesinde şairin Mevlevîliğine ve çelebiler soyundan gelme bir çelebilik örneği olduğuna dikkat çekmesine rağmen¹⁸ Âsaf Hâlet, *Mevlânâ*¹⁹ adlı eserinde Mevlânâ ile arasında manevî bir bağ dışında hiçbir akrabalığın olmadığını altını çizerek.²⁰ Eşi Nermin Çelebiler, Âsaf Hâlet'in Mevlevî, babasının Kadirî olduğunu,²¹ Bilal Kırımlı da ailede en çok okunan mütefekkirin Mevlânâ olmasıyla beraber ailenin geçmişten beri Kadirî olduğunu belirtir.²²

Şairin ailesi Mevlevî meşrep, Kadirî tekkesine bağlı ve dinî ritüellerini yerine getiren insanlardır.²³ Bu durum göz önüne alındığında Âsaf Hâlet'in eserlerindeki Mevlânâ ve tasavvuf etkisinin ilk kaynağı ortaya çıkar. Nermin Çelebiler, Âsaf Hâlet henüz altı aylıkken babasının onu dergâha götürdüğünü, şeyhin onu çok sevdiğini, onun da şeyhe "Huu Baba! , Huu Baba!" dediğini belirtir. Aynı şeyi bebekken oğulları Ömer de yapmıştır. Nermin Çelebiler, oğullarının "Huu Baba" dediğinde Âsaf Hâlet'in, "Huu, Pîrimi gördü! Pîrimi gördü!" diyerek çok sevdiğini kaydeder. Nermin Çelebiler şairin ilk defa yedi yaşında yaptığı semayı evliyken evde de sürdürdüğünü belirtir. Şeyhinin Âsaf Hâlet'e içinde bir pösteki, çok güzel bir Kur'an, bir sikke ve haydarî denilen bir cübbe bulunan ceviz bir sandık verdiğini, şairin bu hediyelerle hiç aksatmadan her cuma akşamı Yasin-i Şerif okuduğunu ve sikkesiyle gömülmek istediğini kendisine her fırsatta tembih ettiğini söyler.²⁴ Âsaf Hâlet'in yedi yaşında sema yaptığı ve babasından belirli bir tasavvuf eğitimi gördüğü anlaşılrsa da seyr ü sülûkunu tamamlayıp tamamlamadığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Yalnızca Üsküdar Mevlevîhanesi son şeyhi Ahmed Remzi Akyürek'in talebesi olmuş, *Mevlânâ ve Mevlevîlik* kitabının pek çok yerinde hocasıyla yaptığı şifahî görüşmelerden söz etmiş, verdiği bilgilerin kaynağı olarak hocasını göstermiştir.

Âsaf Hâlet, ilk eğitimini aile ve çevresinden almıştır. Bu eğitimde, şairin *Defter-i Meşâhir*'inde²⁵ doğu ve batı kültürlerine aşina, Arapça, Farsça ve Fransızca bilen biri olarak tanıtılan babasının rolü büyüktür. Babasından dört yaşından sekiz yaşına kadar hususi bir tahsil gören Âsaf Hâlet, kendisinden Fransızcanın yanı sıra Farsça dersleri alır.²⁶ Münevver Ayaşlı, Âsaf Hâlet'in Fransızca'yı Galatasaray Lisesi'nden; Osmanlıca ve Farsçayı babasından öğrendiğini belirtir.²⁷

Âsaf Hâlet'in yaşamındaki dinî ve tasavvufî izler, babası başta olmak üzere ailesinden kendisine kalan önemli bir mirastır. *Defter-i Meşâhir*'inde yer alan

devrin önemli hocaları, şeyhleri, edipleri, hattatları, musiki üstatlarının pek çoğunun, babasının ahbabı olduğu bilinmektedir. Gençlerin eğitimleri ve yetiştirmeleri üzerinde önemli bir role sahip, “günlük veya hatırat olarak kabul edilmeye müsait metinler” olarak bilinen defter-i meşâhirler,²⁸ defter sahibi için çeşitli notlar yazan meşhur kişilerden oluşur. Âsaf Hâlet’in nasıl bir çevrede yetiştiğini görmek açısından *Defter-i Meşâhir* önemli bir hatırat örneğidir. Bu defterlerdeki imzalar defter sahibinin ilgi alanlarını, yakın çevresi, hatta irtibata geçmek ve uzanmak istediği muhitler hakkında bize doğrudan malumat vermekte, işaretler sunmaktadır.²⁹ Âsaf Hâlet’in *Defter-i Meşâhir*’inde, kendisinin ve babasının yakın çevresinden olan pek çok kişinin şaire dilek, dua ve temennilerden oluşan notları yer alır. Ayrıca bu kimselerin yazdığı notların; meslekleri, zihin ve fikir yapılarına uygun olduğu da görülür. Defterde yer alan isimler meslek ve meşreplerine göre tasnif edilirse şu tablo ortaya çıkar: *1.Edebiyatçılar*: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Abdülhâk Hâmid Tarhan, Ali Şefik, Filorinalı Nazım, Samipaşazâde Sezai, Oğuz Kazım, Hakkı Süha Gezgin, Sadeddin Nüzhet Ergun. *2.Tasavvuf ve Tarikat Çevresi*: Galata Mevlevihanesi’nin son şeyhi Ahmed Celâleddin Baykara, Üsküdar Mevlevihanesi son şeyhi ve aynı zamanda hocası olan Ahmed Remzi Akyürek, Hüseyin Vassaf Efendi, Sandıkçı Dergâhı son şeyhi Ali Haydar Efendi, Tahirül Mevlevî, Üsküdar Nasuhî Dergâhı şeyhlerinden Ahmed Kerameddin Efendi, Mevlevî şeyhi ve mesnevîhan Midhat Bahari Beytur, Ebu Rıdvan Mustafa Sadık Vicdani, Abdülbaki Gölpınarlı. *3.Hattatlar*: Necmeddin Okyay, Hulusi Efendi, Kâmil Akdik, aynı zamanda musikişinas olan Neyzen Emin Dede. *4.Musikişinaslar*: Rauf Yekta, Seyyid Abdülkadir Töre, Neyzen Emin Dede, İhsan Aziz, Zeynelabidin Cümbüş, aynı zamanda hattat olan Osman Şevki Uludağ, Danişzâde Şevket Gavsî, Hafız Kemal, Kemal Emin, Ali Rifat Çağatay, Zekâfdedezâde Hafız Ahmed Irsoy.

Galatasaray Lisesi müdürlüğü yapmış Postomoszâde Salih Arif, Ali İrfan, Müşir Fuad Paşa, İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Ahmed İzzî, Hakkı, Müzeci Ahmed Tevhid Bey, Sefaret imamı Haşim Veli, Üryanizâde Cemil Molla, İsmail Saib Sencer, Yusuf Cemal Molla, psikoloji hocalığıyla bilinen Mustafa Şekip Tunç da bu defterde imzaları olan isimler arasında yer alır.

Babası başta olmak üzere ailesinden devraldığı kültürel mirasla birlikte *Defter-i Meşâhir*’indeki imzalardan zengin bir kültür ortamında yetiştiği anlaşılan Âsaf Hâlet, eserlerine bu mirası başarıyla taşımıştır.

2.ÂSAF HÂLET ÇELEBİ’NİN EĞİTİMİ

Âsaf Hâlet Çelebi, Mekteb-i Sultanî’ye yazıldığında sekiz yaşındadır. Burada sekiz yıl kadar okur ve tamamlayamadan okuldan ayrılır. Âsaf Hâlet, Galatasaray’da Batı kültürüne aşına olur, özellikle Fransız kültür ve edebiyatını

yakından tanıma fırsatını elde eder.³⁰ Eşi Nermin Çelebiler kendisiyle yapılan söyleşide Âsaf Hâlet'in altı dil bildiğini, vefat ettiği dönemde İspanyolca ile ilgilendiğini, özellikle Fransızcasının ana dili kadar iyi olduğunu ve bunların hepsini babasından öğrendiğini belirtir.³¹ "Fransızca'yı, Arapça'yı, Farsça'yı hâttâ Türkçeyi öğreten hep babası. Ana lisanı gibi bilirdi Fransızca'yı: Kendisi de babası da. Üniversiteye birçok yabancılar gelirdi, Fransızlar, Amerikalılar... Âsaf'a hep sorarlardı tahsilini Paris'te mi yaptın, diye. O kadar güzel bir aksanı vardı. Konuşmasının bir Fransız'dan farkı yoktu. Onlardan daha güzel konuşuyordu."³² Bununla beraber Beşir Ayvazoğlu'nun *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımladığı bir belge Âsaf Hâlet Çelebi'nin, Fransızcadan girdiği devlet yabancı dil imtihanını kazanamadığını göstermektedir.³³

Üsküdar Mevlevîhanesi şeyhi Remzi Dede Efendi'nin de rahle-i tedrisinden geçtiği bilinen Âsaf Hâlet Çelebi, özellikle *Mevlâna ve Mevlevîlik* kitabında onunla yaptığı şifahi görüşmelere değinir, ondan öğrendiklerini eserlerinde dile getirir. Ayrıca ağabeyi Kâmilî Hâlet, Âsaf Hâlet'in Remzi Efendi ile Rauf Yekta Bey'den yıllarca musiki ve nota dersleri aldığını da söyler.³⁴ Âsaf Hâlet'in manevî hayatına yön vererek onu Mevlânâ'ya yaklaştırıp Mevlevî kültürüyle şair arasında bir mutavassıt rolü üstlenmesi bakımından Ahmed Remzi Akyürek'i Çelebi'nin kaynakları arasında değerlendirmek mümkündür.

Âsaf Hâlet Çelebi, edebiyatta ise kendi kendisinin hocası olduğunu söyler. Mısır, Hint, Asur ve Fransız edebiyatlarına vakıf sayıldığını, bu ülkelerin dinî inançları ve edebiyatlarıyla ilgilendiğini belirterek kaynakları hakkında ipuçları verir.³⁵ Âsaf Hâlet Çelebi, yarım bıraktığı öğrenimine rağmen tükenmeyen merak ve gayretiyle pek çok alanda okumalar yaparak kendi kendisini yetiştirdiğini şu sözlerle daha net bir şekilde ortaya koyar: "Üsküdar Ceza Mahkemesi'nde zabıt kâtipliği yaparken Farsçaya çalıştım, Osmanlı Bankası'nda memur iken Hind Edebiyatı ve tarihine eğildim. Devlet Deniz Yolları'nda daha çok kendime vakit bulabildiğim için Çin edebiyatının sarı hummasına tutuldum. Ebedî öğrenme tutkum, bir lokma bir hırkayla iktifâ etme mizacım dünya ahvalini şiire aksettirmeme fırsat vermiyor."³⁶ Âsaf Hâlet Çelebi'nin bu sözleri, düzenli ve sistemli bir öğrenim görmemesine rağmen ailesi, çevresi ve gittiği okulların kendisine sunduğu zengin kültür kaynaklarından yararlandığını, çalışkanlığıyla bu birikimi çoğaltıp zenginleştirerek ona şahsî bir hüviyet kazandırdığını göstermektedir.

3.ÂSAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ESERLERİNİN REFERANS ALANLARI

Âsaf Hâlet Çelebi, hem şiirlerinde hem de inceleme kitaplarındaki, sanat anlayışında etkili olan çeşitli şahıslara, din ve inanışlara, kültürlere, kutsal metinlere, masallara göndermeler yapmıştır.

Şairin yaşamı göz önünde bulundurulduğunda onun babası, çevresi ve hocaları sayesinde önce İslam tasavvufuyla tanıştığı söylenebilir. İlk beslenme kaynağı *Mesnevi* olan şair, tasavvuf şiirine dair hemen bilinen her kaynağı okumuş ve bu okumalar sonucunda şiirlerindeki mistik duyuşun ve düşünüşün temeli atmıştır.³⁷

Mistisizm ve tasavvuftan ciddi bir biçimde etkilenen Âsaf Hâlet, "Peygamber şiirin, bilhassa saf şiirin ilâhî bir menşei olduğunu da bize öğretiyordu."³⁸ sözleriyle saf şiirin ilahî kaynaklı olduğunu belirtir. Ali İhsan Kolcu, Kur'an'daki Şuârâ suresinin Âsaf Hâlet'i yalanladığını belirterek Hz. Peygamberin bu hadisinin Kur'an'dan kovulan şairler için bir gönül alma hareketi olduğunu belirtir.³⁹ Alâettin Karaca, Âsaf Hâlet'in bu sözleriyle, şiirin Tanrısal kökenli olduğu konusunda H. Brémond ve Paul Claudel'le benzeştğini söyler.⁴⁰ Şiir anlayışındaki bu ilahî köken vurgusu onun mistisizm ve tasavvufa olan ilgisiyle örtüşür.

Mustafa Miyasoğlu, şairdeki tasavvuf ilgisini ve Âsaf Hâlet'in şiirlerindeki mistik havayı yaşanmışlıktan gelen bir iç tecrübe olarak kabul ederken;⁴¹ Bilal Kırmımlı, Çelebi'nin ruhunu doyuracak bir arayış içinde olmasına rağmen ondaki mistisizmin, bir çeşit 'illüzyon' seviyesini geçemediğini" belirtir.⁴² Ali İhsan Kolcu da Âsaf Hâlet Çelebi'nin mistisizmini "tercüme bir mistisizm" olarak değerlendirir, bunu Nirvana düşüncesinin sanatımızda göndergesinin olmayışıyla ilişkilendirir. Bu sebeple Âsaf Hâlet'in mistisizminin İslam tasavvufundaki bir "hal sufizmi"nden ziyade "kitabî" bir mistisizme yakın olduğunun altını çizer.⁴³ Burada şairin Budizm'deki "nirvana" düşüncesiyle İslam tasavvufundaki "vecd" hâlini zihninde mezcettiği fikri gözden kaçırılmamalıdır. Budist inancında tam bir kurtuluşu ve aydınlanmayı ifade eden "nirvana" düşüncesi,⁴⁴ İslam tasavvufundaki "Allah'ı bulma ve onu bulmakla huzur ve sükûna erme"⁴⁵ yi ifade eden "vecd" hâli Âsaf Hâlet'in sanatında birleşmiştir. Araştırmacıların Âsaf Hâlet'in mistisizmiyle ilgili değerlendirmelerinin farklılığı, şairin herhangi bir tarikata mensup olup olmadığı veya seyr ü sülûkunu tamamlayıp tamamlamadığının net olarak bilinmemesiyle ilgilidir. Bununla beraber bu değerlendirmeler şairin aile ve çevresinden aldığı tasavvuf kültürünü okuduklarıyla genişletip çoğaltarak bu birikimi eserlerinde kullanmış olması göz önünde bulundurulmalıdır.

"Nirvana" şiirini "Beni/ ve seni/ ve geceyi yuttu/ nirvana"⁴⁶ mısralarıyla bitiren Âsaf Hâlet'in mistik duyarlılığını bu şiirde Nirvana üzerinden verdiği görülmektedir. Çelebi'nin Nirvana'yı burada bir yok oluş ve ölüm duyarlılığıyla işlediği görülür. Psikanalizde "bütün içgüdülerin ve yaşam süreçlerinin, cansız(inorganik) maddelerin istikrar ve denge durumuna ulaşma eğilimi" olarak tanımlanan Nirvana ilkesi, Freud'un evrensel olduğuna inandığı ölüm içgüdüsünün hedefidir.⁴⁷

Mistisizm temayüllü şiirlerinde esas olarak Nirvana'yı ele aldığını belirten şair,⁴⁸ bir röportajında, mistik temayüllü bir şiirinden örnek vererek anlatmak istediğinin "Nirvana yahut Fena Fillah denilen şey" olduğunu vurgular.⁴⁹ Âsaf Hâlet, bu sözüyle mistisizmi İslam'ın sınırlarından çıkararak kolektif bir mistisizm anlayışına yaklaştırır; çünkü her türlü arzu, ihtiras ve kaygıdan kurtulma üzerine kurulu Nirvana fikri, birçok dinde ortaktır. Mayahana Budizm'inde Nirvana, bir mutluluk hâline, Hinayana Budizm'inde yok oluşa karşılık gelir.⁵⁰ Âsaf Hâlet'in, şiirlerinde Nirvana'yı yok oluşla bağdaştırdığı görülür, onun şiirlerinde Nirvana'ya ermek mutluluktan ziyade mutlak tatminsizlikle daha iyi açıklanabilir. Şair şu sözleriyle bunu daha net bir şekilde ortaya koyar: "Benim Nirvana'm, Budistlerinkinden ve Tagor'unkinden şu noktada ayrılır ki Nirvana'da saadet zirvesine erdiğim anda bile içim rahat değildir. Orada vardığım muvazene istikrarsız bir muvazenedir ve ruhun en gizli yerinde bile bir endişe kalmıştır."⁵¹

Âsaf Hâlet, Budizm'in bütün tasavvufunun "nirvana" kelimesinde toplandığını vurgular ve Nirvana'ya erişenlerde isteklerin, ihtirasların, kinlerin, korku ve ümitlerin sönmesi gerektiğini, bu bakımdan onun, İslam tasavvufunda ki "Ölmeden evvel ölünüz!" tavsiyesiyle benzerlik taşıdığını söyler.⁵² Âsaf Hâlet bu sözleriyle hem Budizm hem de İslam tasavvufunda yer alan, tüm arzu ve isteklerden vazgeçme halinden etkilendiğini gösterir.

Şairin, "Sidharta", "Ayna", "Korkuyorum", "Mâra", "Nirvana", "Kunâla" gibi şiirlerinde Budizm'e ve Buddha'ya telmihler oldukça güçlüdür. "Sidharta" şiiri, başlığını Sidharta Buddha'dan alır. Şiire, "Niyagrôdhâ/ koskoca bir ağaç görüyorum/ ufacak bir tohumda/ o ne ağaç ne tohum/ om mani padme hum (3 kere)"⁵³ mısralarıyla başlayan Âsaf Hâlet, Budist bir öğretiye telmih yapmıştır. Niyagrôdhâ, Buddha'nın, altında aydınlandığı Hint incir ağacını işaret eder.⁵⁴ "Ey lötüs çiçeğinin içindeki bir mücevher" anlamına gelen "Om mani padme hum", kaynağını Hindu, Budist ve Jayna duaları ile ilahilerinden alan bir duadır.⁵⁵ Şairin, şiirini tamamen Buddha ve Budist unsurlar merkezinde kurduğu görülmektedir.

Âsaf Hâlet, "Ayna"⁵⁶ şiirinde "gotamacık, bodhista, gotama" isimlerini kullanarak yine Buddha'yı çağrıştırmıştır. "Mâra" şiirinde ise insanların bağlarından kurtulmasını reddeden Budizmin şeytanı Mâra Pâpima başrodedir. Buddha insanlığı ölümden kurtarır, Mâra ise arzuların oluştuğu dünyayı temsil eder ve kelime anlamıyla da ölümü işaret eder.⁵⁷ Bazı sufilerin şeytana, Nietzsche'nin de Apollon'a yüklediği görev, Mâra'ninkine benzer; onlar da fenomenlerin dış yüzüyle ilgilidirler ve insanların geçici şeylere bağlanmalarını isterler.⁵⁸ Âsaf Hâlet bu şiirinde Budizm şeytanı Mâra'yı adeta bir sevgili gibi işlemiş, şiirin bütününe de ne uykuda ne uyanık olunan bir rüya halini yerleştirmiştir. Şair bu şiirde geçen Mâra ve Bodhisattva'yı "Korkuyorum"⁵⁹ şiiri-

rinde de iyiliğin ve kötülüğün sembolü olarak kullanmıştır. Çelebi, “Kunâla”⁶⁰ başlıklı iki şiirini Budist bir efsaneden ilhamla oluşturmuştur. *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha* adlı inceleme kitabı da şairin Budizm’e olan merakının bir sonucudur. Pek çok şiirinin Budist unsurlar barındırmasının yanında Budizm hakkında ayrıntılı bir inceleme kitabı yazmış olması Budizm ve Buddha’yı; Âsaf Hâlet’in ilham aldığı en önemli kaynaklardan biri haline getirmektedir.

Âsaf Hâlet Çelebi eserlerinde tesiri altında kaldığı isimlere çeşitli göndermelerde bulunmuş, bazıları için müstakil kitaplar yazmış, bazıları için de şiirler kaleme almıştır. Bu isimlerin hepsi onun şiirlerine tek başına kaynaklık etmemiş, bazıları sadece şiirinin bütünlüğünü tamamlayıcı birer unsur olarak kullanılmıştır. Hakkında eser verdiği Mevlânâ, Molla Câmî, Eşrefoğlu Rûmî, Ömer Hayyam, Naimâ, Buddha’nın yanı sıra yazılarında ve şiirlerinde sıklıkla atıfta bulunduğu ve referans olarak kullandığı Hz. İsa, Hz. Süleyman, Hz. İbrahim, Cüneyd Bağdadî, Hallac-ı Mansur, Şeyh Galib, III. Selim, Nedîm onun eserlerinin referans alanlarını oluşturan başlıca isimlerdir.

Âsaf Hâlet, “Cüneyd” şiirinde, “Aç cübbeni cüneyd / ne görüyorsun / görünmeyeni / cüneyd nerede / cüneyd ne oldu / sana bana olan / ona da oldu / kendi cübbesi altında / cüneyd yok oldu.”⁶¹ mısralarıyla, bütün İslam tasavvufunun en parlak ve en orijinal şahsiyetlerinden biri olarak bilinen⁶² Cüneyd-i Bağdâdî’yi referans olarak seçmiştir. Şair, Cüneyd’i Bağdâdî’nin “ben” ile ilgili fikirlerini, şiirine ustalıkla yerleştirmiştir. Bağdâdî’ye göre tevhid; “zamana ait şekli kayıtların dar sınırlarından ebediyetin sınırsız fezasına çıkmaktır.”⁶³ Şair, şiirini Bağdâdî’nin bu anlayışı üzerine inşa ederek ondan aldığı tesiri şiiriyle yansıtmayı tercih etmiştir.

Şairin “Mansûr” başlıklı şiirinde “Ben Tanrırım / Ben Hakikatim” manalarına gelen “Enel Hakk” sözü yüzünden idam edilen⁶⁴ Hallac-ı Mansûr’un tasavvuf anlayışı dile getirilir. “Büyük köse vur / bütün sesler bir seste boğuldu / mansûr / mansûuur”⁶⁵ mısralarıyla Âsaf Hâlet’in bütün sesleri tek bir seste boğması, Allah’ın varlığında her şeyin kaybolduğu düşüncesiyle ilişkilendirilebilir. Mansûr’u şiirlerinde en sık kullanan isimlerden Mevlânâ ve Şeyh Galib’in de Âsaf Hâlet’in beslendiği isimler arasında olduğu unutulmamalıdır. Mevlâna, Mansûr’a ve tasavvufî anlayışına pek çok atıfta bulunmuş, Şeyh Galib sırrını başkasına açıklamanın tehlikesine vurgu yaparak Mansûr motifinden sıklıkla yararlanmış, Âsaf Hâlet ise şiirinde Mansûr’la özdeş olmayı amaçlamıştır.⁶⁶ Bütün bu benzerlikler, şairin bazı kaynaklarının müşterek isimlerden beslendiklerini ortaya koyar.

“Sema-ı Mevlana” şiiri, şairdeki Mevlânâ tesirini yansıtır. “Tennure giymiş ağaçlar / aşk niyâz eder / mevlânâ”⁶⁷ mısralarıyla başlayan şiir, bütününde Mevlânâ ile birlikte Mevlevîlik’te önemli bir ritüel olan sema üzerinde yoğunlaşır. Hilmi Yavuz, semazenlerin dönüşü ile ilkyazda çiçeklerin yeniden yaşa-

ma dönüşünü imleyen “tennure giymiş ağaçlar” ın, Türk yazınının benzersiz şiirsel imlerinden biri olduğunu kaydeder.⁶⁸ Bektaşilerle Melamiler sohbetine, diğer tarikatlar da zikre önem verdikleri halde Mevlevîlerin sema üzerinde duruşu⁶⁹ ve Şems’in Mevlânâ’ya: “Sema ediniz.(...) Hakk’ı isteyen ve ona âşık olanlar semâ’ ettikleri zaman aşkları ve mânevî hâlleri çoğalır.”⁷⁰ seslenişi, Âsaf Hâlet’in Mevlânâ’yı merkeze alan şiirinde niçin semayı kullandığını açıklar. Şair, “Şark’ ta olduğu kadar Garp’ ta da daima sevilmiş, aranmış ve alâkayı çekmiş büyük bir dehâ”⁷¹ olarak gördüğü Mevlânâ’nın hayatı, sanatı, eserleri ve edebî şahsiyetiyle yakından ilgilenmiş onun hakkında yapılan çalışmaların yeterli olmadığını yazılarında sık sık dile getirmiştir. Âsaf Hâlet’in *Mevlana ve Mevlevîlik* kitabı da Mevlânâ odaklı bir çalışmadır. Şairin bu çalışmasında Mevlevîlikle ilgili pek çok ritüele değinmesi; onun bu tarikata olan ilgisinin yanı sıra doğup büyüdüğü çevrenin çoğunlukla Mevlevî meşrep kişilerden oluşmasıyla bağdaştırılabilir. Şair, Mevlevîliği sadece din tarihinin konusu olarak görmez. Ona göre Mevlevîlik, tarikatların çizdiği dairenin dışında, sanatımızla iç içe girmiş bir müessesedir.⁷² Musikinin kültürümüze Mevlevîlik kanalıyla geldiğini savunan Âsaf Hâlet,⁷³ Mevlevî dergâhlarının bazılarını “yüksek birer konservatuar” olarak değerlendirir.⁷⁴ Âsaf Hâlet’in musikiye olan ilgisi Mevlevîlikten kaynaklanmaktadır. Ayrıca müzikolog, bestekâr ve neyzen kimliğiyle Türk musikisinin tanınmış isimlerinden Rauf Yekta’nın⁷⁵ öğrencisi olan Âsaf Hâlet bu ilgisini hocası sayesinde iletmiştir. Şair, evrensel bir isim olarak gördüğü Mevlânâ’yı, ailesinden aldığı Mevlânâ birikimi ve şeyhi Ahmed Remzi Akyürek’ten öğrendiği bilgilerle pekiştirerek sanatının en önemli kaynağı haline getirmiştir.

Hem Yahudilik hem Hıristiyanlık hem de İslam’ın müşterek olarak kabul ettiği büyük bir peygamber olan Hz. İbrahim,⁷⁶ Âsaf Hâlet’in “İbrahim”⁷⁷ başlıklı şiirinin kaynağıdır. Çelebi, Hz. İbrahim’in Kabe’yi inşa ederek putları kırması özelliğine telmihte bulunduğu şiirinin sonunda dünyanın yedi harikasından biri olan Asma Bahçeleri’ni inşa ettiren Babil hükümdarı Bahtunnasır’ı çağırıştırır. Böylelikle Hz. İbrahim’in manevi tarafı ile Bahtunnasır’ın maddi tarafını karşılaştırmış ve Hz. İbrahim’e yakın olmak istediğini belirten bir tavır sergilemiştir.

Hz. İbrahim dışında şiirlerine kaynaklık eden peygamberler arasında Hz. İsa ve Hz. Süleyman vardır. Hz. Süleyman’ı Tevrat’la birlikte ele almış; böylece şair diğer din ve inanışlardaki kutsal metinlerden de etkilendiğini ispatlamıştır. Tevrat’a göre kral, Kur’an-ı Kerim’e göre aynı zamanda bir peygamber olan Hz. Süleyman, “süleyman bağlarına gidelim / anda bir salkım üzüm yiyelim / def ve santûr ile şarkı okuyalım / rabbe / adonay elehenu adonay ehad”⁷⁸ mısralarıyla şiirdeki çağrışım alanını oluşturur. Bu şiir, onun kendi metinlerini oluştururken kutsal kitaplardan yararlanmış olduğunu gösterir. Son-

rasında gelen "adonay elehenu adonay ehad" cümlesi İbranice'de, İslam'ın birleme sözüne (lâ ilâhe illâllah) karşılık gelir.⁷⁹ Âsaf Hâlet sonraki mısralarda Hz. Süleyman'ın veziri Âsaf ile kendisi arasında bir bağ kurar. Şair, "adını taşıdığım / mızıkacı başısıdır melik süleymânın / ben şarkı söyledigimce o mezmûr yapar." mısralarıyla kendisini şiire dahil eder. Mezmûr, hem kavalla söylenen ilahi hem de Eski Ahit'teki Mezmûrlar kitabının surelerinden her birine verilen addır.⁸⁰ Bu surelerin bazılarının başında "Asafın mezmurudur", "Asafın maksilidir.", "Musikacıbaşı için. Al-taşhet üzre. Asafın mezmurudur. İlahi." gibi ifadeler mevcuttur.⁸¹ Bu da bize şiir içindeki Âsaf'ın neden mızıkacıbaşı olarak gösterildiğini açıklar. Âsaf Hâlet'in, bu şiire kaynak olarak Süleyman Peygamberi seçmesinde onun; sahip olduğu kudret ve saltanat, adaletin sembolü olması, kuşdilini bilmesi, karıncalarla konuşması, rüzgâra hükmetmesi ve Sebe(Saba) melikesi olan Belkis ile macerası etkili olmuştur.⁸¹ Tüm bunların edebiyatta sıklıkla kullanılması ve çağrışım alanları yaratması da Âsaf Hâlet'in Süleyman Peygamber üzerindeki dikkatini arttırmıştır. Şairin bu mısraları Yahudi şivesiyle söyleyişinde, ilk eşinin Yahudi olmasının etkisi büyüktür.⁸²

Batı dillerindeki karşılığı Jesus, İbranice'de Yeşua, Grekçe'de Iesous, Latince'de Jesus olan Hz. İsa, Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil'in verildiği peygamberdir.⁸³ Âsaf Hâlet "Kilise" başlıklı şiirinde "kanı şerâp / eti ekmek / İsus / ve müselles içindeki başsız göz"⁸⁴ mısralarında geçen "İsus" kelimesiyle doğrudan doğruya Hz. İsa'ya telmih yapmaktadır. Şiirde bir kilise atmosferi yaratmak için çeşitli dua seslerinden yararlanan şair, bu Yunanca dualar için anlamdan ziyade sesi ön plana aldığını ifade eder.⁸⁵ Şiirde "Kiryel elêison / güneş açıldı / buhur yandıktan sonra" mısralarında geçen "Kiryel elêison", batı kiliselerinde hala bu şekilde okunan ve Yunanca "Rabb, merhamet göster" anlamına gelen bir duadır.⁸⁶ Şair her ne kadar sesi ön plana aldığını belirtse de kullandığı duaların bir anlamının olması onun bu şiiri oluştururken İncil'den de faydalandığını göstermektedir.

Âsaf Hâlet Çelebi dinî-tasavvufî şahıslardan sonra şiirlerinde en çok Buhunnasır, Eflâtun, Evliya Çelebi, Fatih, Murat, Osman Gazi, III. Selim, Yıldırım gibi tarihî şahsiyetlere yer verir;⁸⁷ ancak müstakil olarak eser yazdığı tek tarihî şahsiyet Naimâ'dır. Tarihî olayları doğru kaydetmek için elinden geleni yapan Naimâ'nın, bir tarihçinin batıl sözlere ve uydurma hikâyelere yer vermesi gerektiğinin altını çizmesi, çalışmalarına gösterdiği özen ve titizliği, sıradan bir tarihçiden farklı oluşu, tarihle birlikte tarih felsefesine de önem vermesi, kendine has canlı ve alaycı üslûbu, olayların can alıcı noktalarına değinmesi Âsaf Hâlet'in Naimâ'yı kaynaklarına dâhil etmesinin sebepleri arasında gösterilebilir.⁸⁸

Âsaf Hâlet'in "Nûrusiyâh" başlıklı şiirinin referans alanını oluşturan III. Selim, yenilikçi hareketleriyle dikkat çeken bir Osmanlı padişahıdır. "Bir vardım /

bir yoksun / ben doğdum / selimi sâlisin köşkünde"⁹⁰ mısralarıyla başlayan şiirde III. Selim'e olan telmih çok açıktır. Şiirin bütününde III. Selim'i çağrıştıran pek çok unsur kullanan Âsaf Hâlet, onun musikişinaslığından, Mevlevîliğinden, Şeyh Galib ile olan yakınlığından ve İstanbul'a duyduğu sevgiden etkilenmiştir. Mustafa Apaydın, "sebepsiz hüznün hocamdı / loş odalar mektebinde / harem ağaları lalaydı kara sevdama" mısralarından hareketle şairin bu sözcükleri tesadüfî bir şekilde kullanmadığını, şiirde işlenen bu motifin Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk* eserinde işlenen aşkı hatırlattığını söyler.⁹¹ III. Selim tahta çıkmadan önce bir kafes hayatı yaşamış, yarım kalan öğrenimine bu kafeste devam etmiş, burada musiki ve tanbur dersleri alarak burayı bir mektep haline getirmiştir.⁹² Şiirin bu bölümü göz önüne alındığında, şairin III. Selim'in kafes hayatına da bir göndermede bulunduğu söylenebilir. Şiirin sonunda kullanılan "annem süzüdü'lâra idi / ve babam bir tambur" mısraları da III. Selim'in musikişinaslığında makamı ve tanburun önemini ortaya koyar.

Şairin, Eşrefoğlu Rûmî hakkında biyografik bir eser hazırlamasının arka planını ailesinden gelen kültürle bağdaştırılabilir. Kitabına yazdığı önsözde Eşrefoğlu'nu "hariçten gelen teşkilatçı tasavvufun Türkiye'de ilk mümessili" olarak tanıtan Âsaf Hâlet, Eşrefoğlu hakkında derli toplu araştırma ve yazıların sayıca az olmasının, kendisini bu tür bir çalışmaya sevk ettiğini belirtir.⁹³ Âsaf Hâlet, Eşrefoğlu'nu Türkiye'de Mevlevîlikten sonra "ehl-i sünnet" olan tarikatların yayılmasına vesile olan ilk şeyh olarak değerlendirir. Âsaf Hâlet, Kadîriler arasında Abdülkâdir-i Geylânî'den sonra tarikatin ikinci piri sayılan⁹⁴ Eşrefoğlu Rumî'nin, Kadîrîliği Anadolu'ya getirmesi bakımından Türk tefekkür tarihindeki yerinin çok önemli olduğunu vurgular. Kadîrîliği getirişini bu kadar önemsemesi ve hakkında müstakil bir kitap yazacak kadar ondan etkilenmesinde Bedreddin İzzî Efendî'ye mensup bir Kadîrî dervîşi olan babasının etkili olduğu düşünülmelidir.

Âsaf Hâlet'in Molla Câmî'nin hayatını, şahsiyetini ve eserlerini anlattığı eserin önsözünden Molla Câmî'yi neden seçtiğini görmek mümkündür.⁹⁵ Âsaf Hâlet Çelebi onun bir "mütefekkir ve müellif" olmasının yanı sıra şairliğine de dikkat çeker. Tasavvufta doğu ve batı mekteplerini mezcetmesi bakımından 15. yüzyılın dikkate değer isimlerinden biri olan Molla Câmî, İslam dünyasında da eserlerine sıklıkla müracaat edilen bir isimdir. Şair, Molla Câmî'nin Ali Şir Nevâî üzerindeki tesirinin edebiyat tarihimiz açısından önemini vurgular. Bu dikkati, onun "tesir" meselesini ne ölçüde önemseydiğini gösterir. Molla Câmî, İslamî fikir dünyasını etkileyen eserler vermiştir. Molla Câmî'nin zekası, çalışkanlığı, ilgilendiği meseleler ve şahsiyeti Âsaf Hâlet'in onun üzerindeki dikkatini arttırmış olmalıdır. Molla Câmî, İslam dünyasında eserlerine sıklıkla müracaat edilen bir isimdir. Âsaf Hâlet, 13. yüzyıldan itibaren İslam fikir dünyasında mistisizmin Muhyiddîn ve Mevlânâ ile "Şark ve Garp mektepleri"ne ayrıldığını belirtir. Ön-

celeri taraftarları arasında anlaşmazlıklar bulunsa da, sonrasında her iki görüşü birleştiren, kaynaştıran mutasavvıfların ortaya çıkması; dönemin ve Câmî'nin tasavvuf anlayışında etkili olmuştur. Câmî, bir yandan yazdığı eserlerle Muhyiddîn'i tedkik ve tahlil ederken, diğer yandan Mevlânâ'ya olan hürmetini ve hayranlığını dile getirmektedir. Âsaf Hâlet bu anlamda onun "her iki mektep arasında bir mutavassıt" görevinde olduğunu belirtir.⁹⁶ İran'ın son klasik şairi sayılan Molla Câmî'nin, doğulu ve batılı pek çok ilim adamı tarafından incelenmiş olması da Âsaf Hâlet'i Molla Câmî üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Âsaf Hâlet Çelebi'nin referanslarından biri de, Ömer Hayyam'dır. Hayyam'ın hayatını, sanatını ve eserlerini incelediği kitabında Âsaf Hâlet, rubaîlerde başlıca iki büyük tarza dikkat çekerek, ilk tarzın tasavvufî; ikincisinin de başta Hayyamınkililer olmak üzere içki ve sevgiyle ilgili görünen felsefî şiirler olduğunu söyler.⁹⁷ Âsaf Hâlet'in bu eserde, Hayyam'ın şairliğinden ve ilim adamlığından gelen tesirle beraber şahsiyetini öne çıkaran noktalara temas etmesi; incelemelerinde ilgili kişinin sanatı ve eserlerini şahsiyetiyle birlikte ele aldığını gösterir. Âsaf Hâlet, Hayyam'ın şahsî özelliklerini anlatırken onun, sarhoşluk, şaraba tapma gibi anlamsız ve yersiz iftiralara maruz kaldığını da belirtir. Hayyam'ı bazı rubaîleri sebebiyle "zındık, materyalist, mülhid, Allahsız" sayanlar olmuştur. Âsaf Hâlet burada Ömer Hayyam'ın olmadığı halde ona atfedilen çok fazla rubaî olduğunun altını çizer ve Hayyam'ın zevkini ve şivesini bilenlerin onun rubaîlerini hemen ayırt edebileceklerini belirtir çünkü; Âsaf Hâlet'e göre, Hayyam'ın rubaîlerinde mutlaka onun kişiliğini yansıtan bir taraf vardır.⁹⁸ Bu da Âsaf Hâlet'in, Hayyam'ın özgünlüğünden de etkilendiğini gösterir.

Âsaf Hâlet'in düz yazılarında özellikle dikkat çektiği ve yararlandığı iki referansı da Şeyh Galib ve Nedîm'dir. Âsaf Hâlet, "Lale Devri'nin eşsiz şairi, İstanbul'un şuh çocuğu" olarak tarif ettiği Nedîm,⁹⁹ bütün edebiyatımıza tesir eden bir İstanbul şairidir. Âsaf Hâlet'in ilk dönem gazellerinden ikincisi: "Yok bir nedim-i hoş-gû Asaf / Farz et ki gül açıldı hem geldi devr-i lale"¹⁰⁰ mısralarıyla biter. Nedîm burada tevriyeli olarak hem arkadaş hem de şair Nedîm anlamını kapsayacak şekilde kullanılmıştır.¹⁰¹ Şiiri bir kelime oyunu olmaktan çıkarak diğer divan şairlerinden ayrılan ve doldurma mısralarla şiir yazmayan Nedîm, az ve öz yazmayı önemseydiğini şu beyitiyle dile getirir: "Sözü az söyle ağır söyle Nedîmâ ki sühan / Zer gibi sayılı gevher gibi senâde gerek".¹⁰² Âsaf Hâlet'in de kısa ama yoğun şiirlerinde benzer bir tutumu benimsediği görülür. Âsaf Hâlet'in hazırladığı *Divan Şiirinde İstanbul* seçkinde Nedîm; hem kaside, hem gazel, hem şarkı hem de kıt'alarıyla kendisine en çok yer verilen şair olmuştur.¹⁰³ Şair ayrıca İstanbul ve eski Türk şiiri ile ilgili yazdığı yazılarda Nedîm'den sıklıkla bahseder.¹⁰⁴ Yazılarında pek çok isme yer veren Âsaf Hâlet onu, İstanbullu diğer şairlerden şu sözleriyle ayırır: "İstanbulluların ince-

liğini, şıklığını, sıcaklığını temsil eden, onların bütün hususiyetlerini gösteren, hemen yalnız İstanbul'u terennüm eden şairler arasında Nedîm herhalde en çok muvaffak olanıdır."¹⁰⁵ İstanbul'dan sadece bir coğrafya olmasıyla değil aynı zamanda bir medeniyet unsuru olması bakımından da etkilenen Âsaf Hâlet'in bir İstanbul şairi olan Nedîm'den etkilenmesi son derece doğaldır.

Âsaf Hâlet'in "Eski Türk Şiirinde Reform"¹⁰⁶ başlıklı yazı dizisinin kahramanı Galib Dede'dir. Şairin, özellikle genç yaşta vefat eden Şeyh Galib'in, *Hüsn ü Aşk* gibi bir eseri yirmili yaşlarda yazmış olmasına duyduğu hayranlık dikkat çekicidir. Çelebi, eserin kendisine duyduğu hayranlığı da şu sözlerle dile getirir: "Ben kendi hesabıma, bir şeyi diğer bir şeye mukayese etmekten hoşlanmamakla beraber, *Hüsn ü Aşk*'ın (Dante)nin meşhur *İlâhî Komedyası*'ndan daha az kıymetli olmadığına inanıyorum."¹⁰⁷ Mevlevîlik ve Mevlânâ, Şeyh Galib ve Âsaf Hâlet Çelebi'nin müşterek kaynakları arasındadır. Gürsel Ayaç, "Esrarını mesneviden aldım / Çaldımsa da miri malı çaldım / Fehmetmeğe sen de himmet eyle / Ol gevheri bul da sirkat eyle" mısralarıyla kendisindeki Mevlânâ tesirini açıkça dile getiren Şeyh Galib kadar hiçbir şairin, altında kaldığı tesiri böyle gururla söylemediğini vurgular.¹⁰⁸ Âsaf Hâlet, Galib'i kendisine kaynak seçerken bu müşterekliği göz önünde bulundurmuş olmalıdır. Dönemlerinin şiir anlayışına olan muhalif duruşları, şiirde kapalılığı tercih etmeleri, kültürel birikimi olmayanların ilk bakışta anlamlandıramadıkları bir şiir yaratmaları bakımından Şeyh Galib ve Âsaf Hâlet arasındaki benzerlik, Çelebi'nin Şeyh Galib'ten etkilendiğini göstermektedir. Galib, şiirlerinde taze mazmunlar bulmanın bir zorunluluk olduğuna; sosyal olaylar sonucu yaşanan fikir ve ruh değişiminin kendini ifade edecek yeni bir lügat arayışını da beraberinde getirdiğine inanmış, gelenekli mazmunlar yerine kişisel yaratmaları önemsemıştır.¹⁰⁹ Âsaf Hâlet'in de poetik yazılarında dile getirdiği fikirler Şeyh Galib'in fikirleriyle örtüşür. Her iki şair de kendi dönemlerindeki şiir diline karşı yeni bir şiir dili yaratmışlardır.

Âsaf Hâlet Çelebi'nin eserlerinin referans alanlarından biri de masallardır. Çocukluğundan itibaren hayal dünyasını zenginleştiren ve sanat anlayışını besleyen bir ilham kaynağı olan masallar, onun şiirlerinin bazen tamamlayıcı bir unsuru bazen de şiirin tamamını kuşatan bir izlek olmuştur. Kolektif bilinçdışının ürünleri olan mit, halk hikâyesi ve masallar, bireysel-psikolojik düzlemde rüyalara benzerler ve ait oldukları topluluğun bireye sunduğu yaşanmış ve sınanmış zihin modellerini sahnelerler.¹¹⁰ Freud, mitleri hem bir psikolojik bilgi kaynağı hem de psikolojiden elde edilen bilgilerin tarihsel bir doğrulaması olarak değerlendirir.¹¹¹ Mehmet Kaplan, Âsaf Hâlet'in "iç"e önem veren, masallara has akıl dışı bir düşünceye sahip olduğunu belirterek bu düşüncesini şairin, "Mağara", "Kadıncığım", "Ayna", "Kuşa Görünme", "Siidharta", "Nirvana" ve "Mansûr" şiirlerinden örneklerle açıklar. Kaplan'a göre Çelebi'nin

şiiirleri yapı bakımından, çoğu masallardan, dinlerden veya şairin rüya ve hayallerinden gelme sembollere dayanır.¹¹²

Pertev Naili Boratav, Türk masalı üzerine en eski bilgilerin Mevlânâ'nın eserlerinde yer aldığını söyler. Mevlânâ, fikirlerini açıklamak için hikâyeler, efsaneler, fıkralar ve hayvan masallarından yararlanırken kimi zaman yazılı eserlerden aldığı hikâyenin kaynaklarını göstermiş, kimi zaman da hikâyeyi bir yerden okuduğunu veya dinlediğini belirtmiştir.¹¹³ Bu bakımdan Âsaf Hâlet Çelebi'nin masallara olan ilgisinde Mevlânâ ve Mesnevî'nin de tesiri olduğu düşünülebilir. Âsaf Hâlet, şiiirlerinin büyük bir kısmına kaynaklık eden masalların, kendisi üzerinde kuvvetli bir tesir yaptığını şu sözleriyle ispatlar: "Muhakkak ki benim çocukluğum çok güzel masalların söylendiği bir devirdi. Bunda biraz benim hayatımdaki tesadüf ve imkânların da tesiri olmuştu. Çocukluğumun yapısında mühim tesiri olan bu masalların bu tesirlerini ben bugün bile kaybetmediğimi görürdüm. Şiiirlerimin çoğunun nescini bile bu masal motifi teşkil eder."¹¹⁴ Şairin, masalsı unsurların daha belirgin tespit edilebildiği şiiirleri "He", "Kahkaha", "Kadıncığım", "İkinci Pencere", "Yamyam", "Kuşa Görünme", "Beddua", "Ayna", "Halayıklarım", "Trilobit", "Harpût", "Nedircik Yavruları", "Adımı Unuttum", "Romantik Gençliğim", "Cep", "Nigâr-ı Çîn", "Şamandıra Baba", "Ömer Çocuk", "Mariyya", "Radyo", "İstanbulumun Dili", "Dağlar Delisi", "Müşterek Hâl Tercümesi" gibi şiiirlerdir.

"He"¹¹⁵ şiiiri kaynağını halk hikâyelerinde sıklıkla kullanılan bir motif olan Ferhad ile Şirin'den alır. "Kahkaha"¹¹⁶ şiiirinde kullanılan "çengi dilârâ" aynı adı taşıyan bir masalın kahramanıdır.¹¹⁷ "Kadıncığım"¹¹⁸ şiiirinde Hz. Havva'nun, Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılmasına bir telmih vardır.¹¹⁹ Yine bu şiiirde kullanılan "üç kıl koparınca uyumak" bir masal motifidir. "İkinci Pencere"¹²⁰ şiiirinde, tesbih böcekleri ve solucanların sohbet ettikleri, şairin çocukluğundaki izlenimlerini veren bir dünya tasviri vardır. "Yamyam"¹²¹ şiiirinde hayvani özelliklerinden sıyrılmış ve bugün sahip olduğumuz türe en yakın insan türünü tanımlayan bir ifade olan kromanyon,¹²² şiiiri mitolojiyle besleyerek masala yaklaştıran bir unsur olarak kullanılmıştır. Âsaf Hâlet'in "Kuşa Görünme"¹²³ şiiirinde ve onun devamı niteliğinde olan "Beddua"¹²⁴ şiiirinde "Kara Yılan" adlı masalın izleri vardır. Tahir Alangu'nun hazırladığı *Billur Köşk Masalları*¹²⁵ kitabında yer alan bu masalın olay örgüsü ve kahramanları Çelebi'nin bu iki şiiirine kaynaklık etmesi bakımından önemlidir. "Ayna"¹²⁶ şiiirinde pek çok kültürde çeşitli göndermelere açık bir nesne olan ayna ile birlikte "Çin padişahının kızı" gibi evrensel kültüre ait bir masal imgesi kullanılmıştır. Âsaf Hâlet'in, "Halayıklarım"¹²⁷ şiiirinde kendisine, zebercet denilen sarı renkte ve cam parlaklığında doğal demir ve magnezyum silikatından yapılmış saraylar¹²⁸, saz benizli, badem gözlü, salkım saçlı cariyeler yarattığı görülür. Şair, bu cariyeleri tıpkı masallardaki gibi iki taşı birbirine vurarak acayip âlemlerinden

çıkartır. "Trilobit"¹²⁹ şiirinde birinci zaman tabakalarında bulunan, vaktiyle denizlerde yaşamış, duyargalı, eklembacaklı, fosil bir hayvan olan trilobiti¹³⁰ kullanan şair, paleontolojiye olan merakını şiirde inşa ettiği masalsi atmosferle birleştirmiştir. "Harput"¹³¹ şiirinde adı geçen Harput, şairin çocukluk dünyasına ait kötücül bir masal figürü olarak karşımıza çıkar. Oğuz Cebeci, Çelebi'nin şiirine ürkütücü bir kadın figürüne ilişkin fantezilerin yön verdiğini; "Harput", "Kuşa Görünme", "Biber", "Ayna" gibi şiirlerinde mazoşistik bir birleşme fantezisi bulunduğunu belirtir: " 'Yutucu'luk" özellikleriyle belirginleşen Harput, Mısır-ı Kadim'deki bütünleşme fikri, Ayna'da Çin Padişahının Kızı'nın anlatıcısı alıp götürceği fikri, Kuşa Görünme'deki kuşun kıskançlığı, Biber'deki kocakarı, bu kadın figürünün korkutucu niteliklerini gösterir. Bu figürden hem kaçma isteği, hem onunla birleşme özlemi vardır. Buradan yola çıkarak, Âsaf Hâlet Çelebi'nin şiirinde bir yandan oral birleşme isteğiyle, diğer yandan da, bunun yarattığı korku ve gerilimlerle karşı karşıya olduğumuz söylenebilir."¹³²

Şairin "Nedircik Yavruları"¹³³ şiirinde ne olduğunu söylemek istemediği ve "nedircik yavruları" olarak değerlendirdiği şey onun çocuk dünyasına ait bir masal ögesidir. Şair bu şiirinde çocuk merakıyla sınırsız hayal gücünü birleştirerek bir kilim motifini konuşturur. Mehmet Can Doğan, Âsaf Hâlet'in bu şiiriyle Vüs'at O. Bener'in "Havva" hikâyesinin benzerlik taşıdığını belirtir.¹³⁴ "Adımı Unuttum"¹³⁵ şiirinde masallara özgü belirsiz bir zaman "zamanlar içinde", tekerlemeleri hatırlatan "ne in/ ne cin/ ne benî adem" gibi ifadeler yer alır. Şiirde, iğne deliğinden kuşların uçtuğu, kervanların göçtüğü bir masal diyarı tasvir edilmiştir. Mitolojik zamanların korkuyu ve gücü temsil eden varlıkları ejderhalar, Âsaf Hâlet'in "Romantik Gençliğim"¹³⁵ şiirinde bir masal unsuru olarak yerini alır. Şair "Cep"¹³⁶ şiirinde, içinden güneşler, bahçeler ve denizler çıkardığı bir cebi olduğunu söyleyerek şiirini masala yaklaştırır. Bu şiirde bir nigâr tasvir edilir. "Nigâr-ı Çîn"¹³⁷ şiirinde masalarda geçen hayalî ve belirsiz bir mekânı imleyen "Çîn-ü Maçîn" kullanılmıştır. "Şamandıra Baba"¹³⁸ şiiri, Âsaf Hâlet'in çocuksu dil kullanarak yazdığı şiirlerdendir. Şiirde, Hristiyanlık'ta Tanrı yerine geçen, İslam gizemciliğinde özellikle 12. yüzyıldan sonra tarikat şeyhlerine adı verilen, Bektaşilikte önemli bir derece olan babalığı¹⁴⁰ kullanması şairin, şiirinde pek çok inanışta karşılığı bulunan bir kavramı masalsi bir motifle işlediğini gösterir. Âsaf Hâlet, "Ömer Çocuk"¹⁴¹ şiirinde erken yaşta vefat eden oğlu Ömer Hâlet'in çocukluğunu, onun çocuk dünyasını tekerlemeleri çağrıştıran unsurlarla hatırlatır. Şair "Mariyya"¹⁴² şiirinde "sen bir masal kızısın" mısralarıyla masal kahramanı olarak seçtiği Mariyya'yı anlatır. Bu kızın belirli bir mekânı yoktur, "dün/ çinden gelmiştin/ bugün/ lizboa'dan" mısralarıyla şair bu belirsizliği vurgular ve şiiri masala yaklaştırır. "Radyo"¹⁴³ şiirinin bir bölümünde "pitekantrop", "örümcek", "maymun", "yılan", "kaplan", "sümüklü böcek", "dinozor", "sinek" gibi hayvanlar tek başına ya da bir

benzetme unsuru olarak kullanılırlar. Masalarda da hayvanların yer alması, hikâyenin hayvanlar üzerinden anlatılması sıklıkla karşılaşılan özelliklerdir. Âsaf Hâlet'in "İstanbulumun Dili"¹⁴⁴ şiirinin bir bölümünde "eşek arım", "bay kıvrığıç", "bayan ividi", "rüyalarımın harputu", "ecem", "öcüm" gibi hayali kahramanlar yer alır. Bu kahramanların şairin çocukluk dünyasında yeri olan kahramanlar olduğu söylenebilir. Bunun yanında "ecem", "öcüm" gibi aralarında ses benzerliği olan sözcükleri kullanması tekerlemeleri çağırıştırır. Tekerlemeleri hatırlatan kısa, kesik cümlelerin şiirin masalsı yanını beslediği "Dağlar Delisi"¹⁴⁵nde, bütün masalsı unsurları dağ motifiyle kullanan şair, şiirin sonunda kendi canını, ruhunu, benliğini kaybetmiş, onu dağlarda arayan bir deliye dönmüştür. Böylece masal atmosferiyle başladığı şiiri mistik bir arayışla bitirir. Şairin "Müşterek Hal Tercümesi", masalların kendi hayatı üzerindeki etkisini açıkça ortaya koyan bir şiirdir: "Ömrünce hayal kurdu hayaller geçti/ Binlerce masallarla misâller geçti/ Çırpındığı uğrunda visâller geçti/ En son tükenip ömrü bu hâller geçti."¹⁴⁶ Bu şiirinde de belirttiği gibi şairin, masallarla geçen bir çocukluğun üzerine inşa ettiği bütün bir hayat, onun sanatına tesir eden en kuvvetli unsurlardan biri olmuştur.

Âsaf Hâlet bu şiirlerinde bilinçdışının bir ürünü olan masallara ait sembolik bir dili tercih eder. Freud'un en büyük çağdaş yorumcusu Lacan,¹⁴⁷ bilinçdışının dilin yapısında ortaya çıktığını söyler.¹⁴⁸ Jung da imgeler dili olan bilinçdışı dilinde arketiplerin kişileşmiş olarak ya da simge gibi ortaya çıktığını söyler.¹⁴⁹ Jung aynı zamanda modası geçen bir şairin yeniden keşfedildiğine sık sık rastlamamızın sebebini okurun bilinç düzeyinin, şairin yeni bir şey söyleyebileceğini fark ederek yükselmesinde arar: "(...) Bu, yapıtında eskiden beri var olan bir şeydi, ancak, simge içinde gizli bulunuyordu; çağın ruhunda yer alan bir yenilenme bizim onun anlamını anlamamızı sağlamıştır."¹⁵⁰ Paul Ricoeur, simgenin ortaya çıkış biçimlerine tutarlılık kazandırmak için onu ortak bir anlamsal yapıyla, çokanlamlılıkla tanımlar. Ayrıca dilsel anlatımın çift-anlamlı ya da çokanlamlı olduğu için bir yorum çalışmasına elverdiği durumlarda da simgenin olduğunu belirtir.¹⁵¹ Böylece simgenin olduğu yerde çokanlamlılığın, çokanlamlı bir yapının bulunduğu yerde de simgesel olanın varlığına dikkat çeker. Bu dönüşümsel döngü, Âsaf Hâlet'in şiirlerinde de görülür. Şairin şiirlerinin çok katmanlı bir yapıyla daima yeni keşiflere açık olması ondaki bu simge diliyle bağdaştırılabilir.

Âsaf Hâlet, 6 Kasım 1958'de İstanbul Hemşehrileri Derneği'nde vermek üzere hazırlayıp ömrü yetmediği için sunamadığı "Masal Dünyamız" başlıklı konferansta Türk edebiyatında masallarla ilgili yapılan çalışmalar üzerinde durmuş, önemli koleksiyonlardan söz etmiştir.¹⁵² Ayrıca Alfred Rizzo'dan *Hârikulâde Masal*¹⁵³ adlı bilimsel bir eseri Türkçeye kazandırmıştır. Bu eser masallardan ziyade kainatın ve insanın oluşumu ve jeolojik bazı olaylar ile ilgili olma-

sına rağmen kitabın öne sürdüğü tezler Âsaf Hâlet'in çevirisiyle neredeyse bir masal diline dönüşmüştür.¹⁵⁴

Bir yazarın tesir ve beslenme kaynaklarını tespitinde yazarın hayat coğrafyası önemli bir kaynaktır.¹⁵⁵ Bu anlamda Âsaf Hâlet'in kaynakları arasında İstanbul'un önemli bir rol oynadığı görülür. Âsaf Hâlet, sanat anlayışını hem tarihî hem coğrafi hem de kültürel yapısıyla besleyen İstanbul'un kendisi için vazgeçilmez olduğunu şu sözlerle dile getirir: "Ben İstanbul'da doğdum, İstanbul'da büyüdüm. Galiba da İstanbul'da öleceğim. Suyun dışında balık nasıl yaşarsa ben de İstanbul'un dışında öyle yaşarım."¹⁵⁶ Âsaf Hâlet'in eserlerindeki İstanbul izleri oldukça belirgindir. "Camlı Odalardan"¹⁵⁷, "Memleketim"¹⁵⁸, "İstanbulumun Dili"¹⁵⁹ başlıklı şiirlerinin merkezinde İstanbul vardır. Düz yazılarında ise genellikle eski Türk şiirinde yer alan İstanbul semtleri üzerinde durulur. "Eski Türk Şiirinde Boğaziçi-I", "İstanbul'dan Bahseden En Eski Türk Şairleri", "Eski Türk Şiirinde Boğaziçi-II", "Türk Şiirinde Saadâbâd", "Türk Şiirinde Üç Asırlık İstanbul Motifi-I", "Eski Türk Şiirinde Üsküdar ve Çamlıca", "Eski Türk Şiirinde Saadâbâd Şenlikleri ve Saadâbâd'ın Hatırası", "Türk Şiirinde Üç Asırlık İstanbul Motifi-II", "Eski İstanbul Semtlerinin Şiiri", "Eski Türk Şiirinde Haliç", "Eski Türk Şiirinde Beşiktaş" başlıklı bu yazılar¹⁶⁰ şehrin tarihi, kültürel, edebî ve sosyal yapısını yansıtmaları bakımından önemlidir. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar çeşitli divan şairlerinin İstanbul konulu şiirlerinden seçtiklerini *Divân Şiirinde İstanbul*¹⁶¹ adlı antolojide bir araya getiren şairin, bu antolojideki "İstanbul kadar sevdiğim karım Nermin ve oğlum Ömer Hâlit'e" ithafı, Çelebi'nin İstanbul'a duyduğu sevginin gücünü ortaya koyar. Mustafa Miyasoğlu, Necip Fazıl'ın İstanbul'a bakışında dinî değerlerin, Yahya Kemal'de ise tarihî değerlerin ön plana çıktığını söyler. Âsaf Hâlet'in onlardan farklı bir tavır sergilediğini, şehir karşısında Tanpınar gibi "estet" kaldığını belirtir.¹⁶² Tüm bunlar, İstanbul'un, coğrafi, tarihî, kültürel çeşitliliği ve zenginliğiyle Âsaf Hâlet'in en temel kaynakları arasında yer aldığını göstermektedir.

İstanbul'da yer alan üç mekânın Âsaf Hâlet üzerinde özel bir tesiri olduğunu söylemek mümkündür. Bu mekânlardan ilki; şairin sekiz sene okuduğu fakat bitirmeden ayrıldığı Galatasaray Lisesi'dir. Bu okulun, şairin Fransız kültürüyle tanıştığı yer olması bakımından özel bir yeri vardır. Şair buraya olan dikkatini "Galt's'ray"¹⁶³ başlıklı şiiriyle dile getirir. İkinci mekân Beyazıt'ta yer alan, dönemin şair, yazar ve ressamlarının sıklıkla uğradıkları, çeşitli sanat konularının konuşulduğu bir kahve olan Küllük'tür. Üçüncüsü Beyoğlu'ndaki Nisuz Pastanesi'dir.

Küllük Kahvesi'nin müdavimleri arasında yer alan Âsaf Hâlet Çelebi'nin İstanbul Üniversitesi'ndeki kütüphane memurluğu görevi, onun Küllük'e yaptığı ziyaretleri arttırmıştır. Bir röportajda eşine, Âsaf Hâlet'in İstanbul'da en çok

nereyi sevdiği sorusuna eşi: “Küllük! Küllük! Küllük!...”¹⁶⁴ cevabını vermiştir. Dönemin gazete ve dergilerinde yer alan haberler, Âsaf Hâlet’in günlük hayatında Küllük’ün bir rutine dönüştüğü gösterir: “Sabahları Beylerbeyi’nden Köprü’ye gelen vapurla öğleyin Kapalıçarşı içindeki Çukur Muhallebicesi’nde, akşamları da Küllük kahvesinde görebilirdiniz.”¹⁶⁵ Küllük Kahvesi zamanla müdavimleriyle de anılan bir edebiyat mahfiline dönüşmüştür. Bu müdavimler arasında Âsaf Hâlet’in yakın arkadaşlarından sanat anlayışına tesir eden Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Arif Dino da vardır. Âsaf Hâlet’in pek çok yakın arkadaşı olmasına rağmen sadece bu iki arkadaşı için “Bedri Rahmi” ve “Arif Dino’ya Kaside” şiirlerini yazması, onların sanat anlayışından etkilendiğini gösterir.

Beyoğlu İstiklâl Caddesi’nde yer alan Nisuzaz, sanatçı, yazar ve öğretim üyelerinin sıklıkla uğradığı, fiyatları diğer mekânlara göre daha uygun olan ve 1950’li yıllarda kapanan bir pastanedir.¹⁶⁶ Nisuzaz, Salah Birsal’in ifadesiyle cumartesi günleri “tam bir edebiyat fakültesi”ne dönüşür.¹⁶⁷ Âsaf Hâlet’in Nisuzaz’a daha çok cumartesi günleri geldiğini belirten Salah Birsal, Çelebi’yi “Nisuzaz’ın gerçek gülü” olarak tanımlar.¹⁶⁸

Bu iki mekânın Âsaf Hâlet Çelebi’nin eserlerinde izleri olmasa da hayat coğrafyasındaki izlerini reddetmek mümkün değildir. Bu mekânlarda geçen pek çok anı ve anekdotta Âsaf Hâlet’in yer alması, onun mekânlarla olan ilişkisini değerlendirmede önemli bir husustur. Bir yazarın beslenme kaynaklarını tespitinde onun hayat coğrafyası ve buna bağlı olarak mekânlar, üzerinde durulması gereken hususlardır. Mekânların seçilme nedenleri üzerinde düşünmek farklı anlamlara ulaşmayı sağlar, bu çerçevede anıların da araştırmacılara zengin bir veri tabanı sunduğu söylenmelidir.¹⁶⁹

4. İLĞİ ALANLARI VE OKUDUKLARI

Âsaf Hâlet’in kaynaklarını tespit etmede onun okumalarının da çok özel bir yeri vardır. İlgi ve merakı doğrultusunda yaptığı bilinçli okumaların çoğu, yazdığı eserlere kaynak kitap olma özelliği taşır. Âsaf Hâlet Çelebi’nin, ulaşılabilirdiği kadarıyla, okumalarını din ve mistisizm, edebiyat, tarih, coğrafya, paleontoloji ve musiki alanlarında yoğunlaştırdığı görülür. Şairin, Sadeddin Nüzhet Ergun’a verdiği bilgilerden, henüz genç yaşında okuduğu eserlerden etkilenecek bilinçli bir okuma macerasına yön verdiği anlaşılır: “Yirmi yaşında iken hayatımda birdenbire büyük bir tahavvül oldu. Galib Dedeyim’in Hüsn ü Aşk’ını okuyordum. Bunu çok sevmiştim ve bunun saikasıyla evvelce okuduğum Mesnevî’den hariç olarak Mevlana’nın Şemsülhakayık ismindeki küçük divanını tetkike başladım. Bu, benim üzerimde umulmayan bir tesir yaptı. Bundan sonra İslâm tasavvufu hakkında yazılmış Şark ve Garp eserlerini getirterek okumaya başladım. Ve hala hususi tetebbularım dinî, felsefî mevzular üzerindedir.”¹⁷⁰ Şairin yaptığı okumalar, fikirlerinin yerli ve

yabancı kaynaklarını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Âsaf Hâlet'in eserlerini oluştururken kimlerden, hangi sahalardan, hangi fikir ve eserlerden ilham aldığı; tespit edilebilen okumalarıyla kendisini daha çok göstermiştir. Âsaf Hâlet'in kütüphanedeki memuriyeti bu kadar çok kitaba ulaşabilmesini kolaylaştırmış olmalıdır. Mustafa Miyasoğlu onun kütüphanedeki görevinin, eski kültürümüze dair el kitapları hazırlamasına imkân verdiği kadar şiirine mistik ve metafizik bir derinlik kazandırmasına yardımcı olduğunu belirtir.¹⁷¹

Şairin, yalnızca şiire değil resim ve musikiye olan merakı da onun sanatının kaynakları arasında düşünülebilir. Âsaf Hâlet'in musikiyle olan bağı çocukluğuna dayanır. Ağabeyi Kamilî Hâlet Çelebiler, şairin musikiye meraklı olduğunu ve ud çaldığını belirtirken¹⁷², eşi Nermin Çelebiler de şairin ney ve kanunla da meşgul olduğunu, sesinin de Kâni Karaca'ya benzediğini ifade eder.¹⁷³ Musiki bilgisinin temellerini Rauf Yekta'dan alan Çelebi, bu bilgisini düz yazılarında dönemin "piyasa müziği" olarak tabir edilen musikisini tenkit ederek, konserlerden edindiği izlenimleri yansıtarak dile getirmiştir.

Çocuk yaşında portre karikatürleri yaptığı bilinen Âsaf Hâlet'in daha sonra resimle ne kadar ilgilendiği bilinmese de pek çok ressam dostunun bulunması ve resim sergilerini ziyaret etmesi bu ilginin hayatı boyunca devam ettiğini gösterir. Âsaf Hâlet'in ressamlarla olan bu yakınlığı Fındıklı'daki Güzel Sanatlar Akademisi'yle bağlantılıdır. Şairin bu dostluk sayesinde Akademi'ye rahatlıkla girip çıktığı, oradaki sergileri rahatlıkla gezdiği bilinmektedir. Âsaf Hâlet'in kendileri için şiir yazdığı Arif Dino ve Bedri Rahmi'nin ressam olmaları şairin resme ve resamlara olan ilgisinin bir ispatıdır. "Liman Resim Sergisi", "Aramızda Genç Bir Fransız Ressamı", "Yeni Sanat", "Abidin Dino" başlıklı yazılar şairin resme olan dikkatinden ileri gelir.

SONUÇ

Kaynak eleştirisi çalışmalarının zorluğu bir sanatçının bütün kaynaklarını tespit etmenin neredeyse imkânsız olmasından ileri gelir. Âsaf Hâlet Çelebi'nin de doğduğu devir ve coğrafyadan başlayan süreçle hayatı boyunca pek çok tesir altında kaldığı görülmektedir. Bu tesirler onun ailesi, çevresi, arkadaşları ve aldığı eğitimle genişlemiş; daha sonra okudukları ve eğilimleri sonucu eserlerine ve sanat anlayışına yansımıştır. Babasından gelen kültürel ve dinî birikimi hocaları ve Mevlevî muhitiyle genişleten şair, bu birikimi aldığı eğitimin yanı sıra bitmek tükenmek bilmeyen merakıyla birleştirmiştir. Böylelikle şair çok yönlü okumalara açık, geniş katmanlı, kendi içinde dönüşümsel etkilere sahip bir şiir anlayışı oluşturmuştur. Kolay tüketilmeyen bu şiirler kendi döneminde anlaşılmamış, hatta çoğunlukla alay konusu olmuşsa da zengin alt yapısıyla hâlâ farklı okumalarla çoğaltılabilecek malzemeler sunmaktadır. Âsaf

Hâlet'in bu malzemeleri inşasında mistisizm ve İslam tasavvufu, Budist eğilimler, güzel sanatlar, tarihî, kutsal ve dinî şahsiyetler, yer yer mitolojiye yaklaşan masallar ve halk hikâyeleri sanatını besleyen en önemli kaynaklar haline gelmiştir.

DİPNOTLAR

- 1 Tahsin Yücel, *Eleştiri Kuramları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 37.
- 2 Gustave Lanson, *Edebiyat Tarihi*, (çev. Yusuf Şerif), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1937, s. 27.
- 3 İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, s. 12.
- 4 Kubilay Aktulum, "Metinlerarası Okuma, Karşılaştırmalı Yazınsal Eleştiri ve Kaynak Eleştirisi Arasındaki İlişkiler ve Ayrılımlar", *Osmangazi Üniversitesi. Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü I. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu 06-08 Aralık 2012*, (Ed. Doç.Dr. Ali Gültekin), Osmangazi Üniversitesi. Basımevi, Eskişehir, 2002, s. 483.
- 5 Darmin Hadzibegovic, *Kara Kitap'ın Sırları*, YKY, İstanbul, 2013.
- 6 Saffet Murat Tura, *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, Ayrıntı Yayınları, 1989, s. 40.
- 7 Carl Gustav Jung, "Analitik Psikoloji ve Şiir", *Analitik Psikoloji*, (çev. Ender Gürol), Payel Yayınevi, 1997, s.310.
- 8 age. , s. 324.
- 9 Paul Van Tieghem, *Mukayeseli Edebiyat*, (çev. Yusuf Şerif Kılıçel), Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 113.
- 10 André Gide, *Seçme Yazılar*, (çev. Suut Kemal Yetkin), MEB Yayınları, İstanbul, 1948, s. 21.
- 11 Emel Kefeli, "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Yeni Türk Edebiyatı Tarihi II*, C. 4, S. 8, 2006, s. 338.
- 12 Âsaf Hâlet Çelebi'nin ayrıntılı biyografisi için bk. Beşir Ayvazoğlu, *He'nin İki Gözü İki Çeşme*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014.
- 13 Mustafa Miyasoğlu, *Âsaf Hâlet Çelebi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 207-209.
- 14 Selçuk Budak, "Jung, Carl Gustav", *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009, s. 400.
- 15 Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004, s. 187.
- 16 M. Orhan Okay, "Beylerbeyi'nde Bir Garip Çelebi", *Âsaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), Hece Yayınları, Ankara, 2003, s. 20.
- 17 Bilal Kırmımlı, *Âsaf Hâlet Çelebi*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2000, s.20.
- 18 Okay, *agy.* ,s. 20
- 19 Âsaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ, Hayatı- Şahsiyeti- Eserlerinden Parçalar*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939.
- 20 age. ,s. 7.
- 21 Abdurrahim Karadeniz, "Nermin Çelebiler: On Üç Yıl, Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masallarındaki Gibi Bir Hayat Yaşadık", *Âsaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 151-173.
- 22 Kırmımlı, *age.* , s.20.
- 23 Okay, *agy.* ,s. 20
- 24 Karadeniz, *agy.* , s. 151-173.
- 25 *Âsaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i*, (hzl. İsmail Kara, Emin Nedret İşli, Yusuf Çağlar), Zaman Kitap, İstanbul 2006.
- 26 Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, C.1, s. 101.
- 27 Münevver Ayaşlı, "Unutulmuşlar", *Türk Edebiyatı*, S. 121, 1983, s. 11-12.
- 28 *Âsaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i*, s. 6.
- 29 *Bir İnsan Bir Devir- İbnülemin Mahmud Kemal'in Hutûd-ı Meşâhir Defteri*, (hzl. Şemsettin Şeker- İsmail Kara), İBB Kültür A.Ş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 7.
- 30 Kırmımlı, *age.* , s. 25.
- 31 Karadeniz, *agy.* , s. 165.
- 32 *agy.* , s. 154.
- 33 Beşir Ayvazoğlu, "Âsaf Hâlet Çelebi: Büyük Bir Şairin Küçük Memur Olarak Portresi", *Türk Edebiyatı*, S.

- 443, 2010, s. 18.
- 34 Miyasoğlu, *age.*, s. 209.
- 35 Kemal Sülker, "Gergin Bir Ortamda Âsaf Hâletle Söyleşi", *ÂHÇ Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), YKY, İstanbul, 2004, s. 545.
- 36 Sülker, *agy.*, s. 548.
- 37 Betül Coşkun, "Âsaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Metinlerarasılık Bağlamında Türk İslam Tarihi ve Kültürüne Göndermeler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 18, 2013, s. 109.
- 38 Çelebi, "Saf Şiir", *Bütün Yazıları*, s. 146.
- 39 Ali İhsan Kolcu, *Âsaf Hâlet'in Poetikası*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum, 2009, s. 12.
- 40 Alâettin Karaca, "Âsaf Hâlet Çelebi'ye Göre Şiir", *Âsaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 77.
- 41 Miyasoğlu, *age.*, s. 34.
- 42 Bilal Kırmımlı, "Âsaf Hâlet Çelebi'nin Mistisizmi", *Âsaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 35.
- 43 Kolcu, *age.*, s. 62.
- 44 "Nirvana", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXIII, s. 137.
- 45 Annemarie Schimmel, *age.*, s. 193.
- 46 Âsaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), YKY, 6. Baskı, İstanbul, 2013, s. 47.
- 47 Selçuk Budak, "Nirvana İlkesi", *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009, s. 514.
- 48 Çelebi, "Şiirlerimde Mistisizm Temayülü", *Bütün Yazıları*, s. 172.
- 49 Nihat Kuşlu, "Onunla Bir Konuşma", *age.*, s. 506.
- 50 Budak, "Nirvana", *age.*, s. 514.
- 51 Çelebi, "Şiirlerimde Mistisizm Temayülü", *Bütün Yazıları*, s. 174.
- 52 Çelebi, *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha*, Hece Yayınları, Ankara 2003, s. 57-58.
- 53 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 48.
- 54 Nurullah Çetin, "Âsaf Hâlet Çelebi'nin "Sidharta" Şiiri" *Türk Dili*, 1996, S. 529, s. 73.
- 55 Ahmet Hamit Yıldız, "Ruh Buğusu- Âsaf Hâlet'in Sidharta şiirini çözümleme denemesi", *Dergâh*, C. IX, S. 105, s.12.
- 56 Âsaf Hâlet'in "Ayna" isminde iki şiiri vardır. Burada Budist telmihlerin olduğu "Ayna" şiirinden söz edilmektedir. *Bütün Şiirleri*, s.28.
- 57 Çelebi, *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha*, s. 59.
- 58 Beşir Ayvazoğlu, "'Om Mani Padme Hum' Türk Edebiyatında Budizm ve Âsaf Hâlet Çelebi", *Türk Edebiyatı*, S. 483, 2014, s. 14.
- 59 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 62.
- 60 *age.*, s. 60, 84-85.
- 61 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 9.
- 62 Erol Güngör, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, Ötügen Neşriyat. , İstanbul, 1982, s. 73.
- 63 Aktaran: Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, (çev. Ergun Kocabıyık), Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 76.
- 64 Louis Massignon, *Hallac-ı Mansur- Anadolu Aleviliği'nin Felsefi Kökleri-*,(der. Prof.Dr. Niyazi Öktem), Ant Yayınları, İstanbul, 1994, s. 21.
- 65 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 50.
- 66 İlhan Genç, "Çiğnenmiş Sakızı Çiğnemeyenler: Nizâm-ı Cedid'in Şeyh Gâlib'i ve Cumhuriyet'in Âsaf Hâlet'i", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S.2, 2011, s. 101-104.
- 67 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 39.
- 68 Hilmi Yavuz, "Âsaf Hâlet Çelebi'nin 'Semâ'ı Mevlânâ' Şiirini Yeniden Okuma Denemesi", *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, YKY, İstanbul 2005, s. 285.
- 69 Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2006, s. 127.
- 70 *age.*, s. 131.
- 71 *age.*, s. 75.
- 72 Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, s. 95.
- 73 *age.*, s. 94.
- 74 *age.*, s. 104.

- 75 Nuri Özcan, "Rauf Yektâ Bey", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXIV, s. 468.
- 76 Ömer Faruk Harman, "İbrâhim", *İslâm Ansiklopedisi*, XXI, s. 266-273.
- 77 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 12.
- 78 *age.*, s. 71
- 79 Seyhan Erözçelik, "Son Vezir Âsaf'ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları- Bir İpuçlandırma Çalışması", *Âsaf Hâlet Çelebi Bütün Şiirleri*, s. 108.
- 80 Seyhan Erözçelik, *agy.*, s. 109
- 81 Bk. *Tevrat*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2001, s. 581-588.
- 82 Hüseyin Akaya, "Süleyman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXVIII, s. 61.
- 83 Can Şen, *Âsaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerindeki Şahıs İsimleri Üzerine Bir İnceleme*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2012, s. 84.
- 84 Ömer Faruk Harman, "İsâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXII, s. 465.
- 85 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 26.
- 86 Çelebi, "Şiirde Ruh Anı", *Bütün Yazıları*, s. 170.
- 87 Erözçelik, *agy.*, s.112.
- 88 Şen, *age.*, s. 84-97.
- 89 Çelebi, *Naimâ*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953, s. 4.
- 90 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 23.
- 91 Mustafa Apaydın, "Âsaf Hâlet Çelebi'nin Nûrusiyâh Adlı Şiirine Bir Bakış", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 2001, S. 12, s. 23-24.
- 92 Necati Elgin, *Üçüncü Sultan Selim (İlhâmî)*, Yıldız Basımevi, Konya, 1959, s. 19.
- 93 Çelebi, *Eşrefoğlu Divânı*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2011, s. 9-10.
- 94 Abdullah Veliyuddin Bursevî, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, (hzl. Abdullah Uçman), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009, s. XVII.
- 95 Çelebi, *Molla Câmî*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012, s. 9-10.
- 96 *age.*, s. 44.
- 97 Çelebi, *Ömer Hayyam*, Varlık Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1963, s. 5.
- 98 Çelebi, *Ömer Hayyam*, s. 14.
- 99 Çelebi, "Eski Türk Şiirinde Boğaziçi,-I", *Bütün Yazıları*, s. 196.
- 100 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 95.
- 101 Şen, *age.*, s. 30.
- 102 Hasibe Mazıoğlu, *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1992, s. 133-134.
- 103 Çelebi, *Divan Şiirinde İstanbul*, Hece Yayınları, Ankara, 2002, s. 93-117.
- 104 Bk. Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 195-272.
- 105 Çelebi, "Türk Şiirinde Üç Asırlık İstanbul Motifi-II", *age.*, s. 244.
- 106 Bk. *age.*, s. 393-399; 403-415; 419-444.
- 107 Çelebi, "Hüsn ü Aşk", *age.*, s. 129.
- 108 Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1997, s. 26.
- 109 M. Kayahan Özgül, *Divan Yolu'ndan Pera'ya Selamette*, Hece Yayınları, Ankara, 2006, s. 262-263.
- 110 M. Bilgin Saydam, *Deli Dumrul'un Bilinci*, Metis Yayınları, İstanbul, 1997, s. 7.
- 111 Budak, "Mit", *age.*, s. 492.
- 112 Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1975, s. 187-195.
- 113 Pertev Naili Boratav, *Az Gittik Uz Gittik*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1969, s. 399.
- 114 Çelebi, "Masal Dünyamız", *Bütün Yazıları*, s. 462-463.
- 115 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 10.
- 116 *age.*, s. 13.
- 117 Erözçelik, *agy.*, s. 105.
- 118 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 15.
- 119 Bu durum Tevrat'ta şöyle geçmektedir: "O zaman Rab Allah, adamın üzerine derin bir uyku getirdi, adam

- uyudu ve onun kaburgalarından birini aldı ve yerini etle kapladı. Adamdan aldığı kaburga kemiğinden, Rab Allah bir kadın yaptı ve onu adama getirdi. Ve adam şöyle dedi: 'İşte, bu kez benim kemiklerimden kemik ve etimden et, buna "kadın" adı verilecek, çünkü o, adamdan alınmıştır.' "*Tevrat*, (Fransızcadan çev. Dr. Jur. Hakkı Demirel), Müjde Yayınları, İstanbul, 1996, s. 9.
- 120 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 17.
- 121 *age.*, s.21.
- 122 Sıla Akdeniz, *Âsaf Hâlet Çelebi Şiirlerinde Ara Konumda Fantastik*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 65.
- 123 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 25.
- 124 *age.*, s. 24
- 125 Tahir Alangu, *Billur Köşk Masalları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1961, s. 185-200.
- 126 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 27.
- 127 *age.*, s. 29.
- 128 Erözçelik, *agy.*, s. 113.
- 129 Çelebi, *age.*, s. 30.
- 130 "Trilobitler", *Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, Meydan Yayınları, İstanbul, C.12, s. 278.
- 131 Çelebi, *age.*, s. 32.
- 132 Cebeci, *age.*, s. 187.
- 133 Çelebi, *age.*, s. 34.
- 134 Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Âsaf Hâlet Çelebi*, YKY, İstanbul 2003, s. 32.
- 135 Çelebi, *age.*, s. 36.
- 136 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 46.
- 137 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 51.
- 138 *age.*, s. 55.
- 139 *age.*, s. 56.
- 140 Orhan Hançerlioğlu, *İnanç Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s. 89.
- 141 Çelebi, *age.*, s. 63.
- 142 Âsaf Hâlet'in Mariyya isimli iki şiiri vardır. Burada söz edilen şiir için bk. *Bütün Şiirleri*, s. 65.
- 143 *age.*, s. 77.
- 144 *age.*, s. 83.
- 145 *age.*, s. 87.
- 146 *age.*, s. 88.
- 147 Madan Sarup, *Post Yapısalcılık ve Post-Modernizm*, (Çev. A. Bâki Güçlü), Ark Yayınevi, Ankara, 1995, s. 53.
- 148 *age.*, s. 54.
- 149 Jung, *age.*, s.52.
- 150 *age.*, s. 319.
- 151 Paul Ricoeur, *Yoruma Dair-Freud ve Felsefe*, (çev. Necmiye Alpay), Metis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 28-29.
- 152 Çelebi, "Masal Dünyamız", *Bütün Yazıları*, s. 463-464.
- 153 Alfred Rizzo, *Harikulâde Masal*, (çev. Âsaf Hâlet Çelebi), John Rizzo Basımevi, İstanbul.
- 154 Karadeniz, "Bir Âsaf Hâlet Çevirisi Harikulâde Masal", *Âsaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 148.
- 155 Emel Kefeli, "Coğrafya Merkezli Okuma", *Turkish Studies*, C. 4, S. 1, 2009, s. 432.
- 156 Çelebi, "İstanbul", *Bütün Yazıları*, s. 29.
- 157 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 35.
- 158 *age.*, s. 82.
- 159 *age.*, s. 83.
- 160 Bk. Çelebi, *Bütün Yazıları*, s. 195-272.
- 161 Çelebi, *Divân Şiirinde İstanbul*, Hece Yayınları, Ankara 2002. Âsaf Hâlet Çelebi'nin bu kitabın sonuna eklediği bibliyografyadan, bu kitabı hazırlamak için pek çok kütüphane araştırması yaptığı, çeşitli el yazmalarından ve şairlerin divanlarından yararlandığı anlaşılmaktadır. Kitabın önsözünde özellikle Topkapı Sarayı'nın Hazine ve Revan kütüphaneleri, Nuruosmaniye, Üniversite, Belediye ve Millet kütüpha-

- neleri ile kendi kütüphanesindeki yazma ve basma divanlara ve mecmualara müracaat ettiğini belirtir. (s. 13) Ayrıca Reşad Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'ndeki "Divan Şiirinde İstanbul" maddesi bu eseri anlatır. Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, Koçu Yayınları, İstanbul, 1968, C.9, s. 4623-4624.
- 162 Miyasoğlu, *age.*, s. 32.
- 163 Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 41.
- 164 Karadeniz, *agy.*, s. 158.
- 165 Kuşlu, *agy.*, s. 238.
- 166 Behzat Üsdiken, "Nisuz Pastanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 6, s. 82.
- 167 Salâh Bırsel, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, 2. Baskı, Sel Yayınları, İstanbul, 2013, s. 79.
- 168 *age.*, s. 65.
- 169 Kefeli, "Coğrafya Merkezli Okuma", s. 432.
- 170 Ergun, *age.*, s. 101.
- 171 Miyasoğlu, *age.*, s. 22.
- 172 *age.*, s. 209.
- 173 Karadeniz, *agy.*, s. 155.

KAYNAKÇA

- _____, "Nirvana", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXIII, s. 137.
- Akdeniz, Sıla, *Âsaf Hâlet Çelebi Şiirlerinde Ara Konumda Fantastik*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.
- Aktulum, Kubilay, "Metinlerarası Okuma, Karşılaştırmalı Yazınsal Eleştiri ve Kaynak Eleştirisi Arasındaki İlişkiler ve Ayrımlar", *Osmangazi Üniversitesi. Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü I. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu 06-08 Aralık 2012*, (Ed. Doç.Dr. Ali Gültekin), Osmangazi Üniversitesi. Basımevi, Eskişehir 2002.
- Akkaya, Hüseyin "Süleyman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXVIII, s. 61.
- Alangu, Tahir, *Billur Köşk Masalları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1961.
- Apaydın, Mustafa "Âsaf Hâlet Çelebi'nin Nürusiyâh Adlı Şiirine Bir Bakış", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 2001, S. 12, s. 23-24.
- Âsaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i*, (hzl. İsmail Kara, Emin Nedret İşli, Yusuf Çağlar), Zaman Kitap, İstanbul, 2006.
- Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), Hece Yayınları, Ankara, 2003.
- Ayaşlı, Münevver, "Unutulmuşlar", *Türk Edebiyatı*, S. 121, 1983.
- Aytaç, Gürsel, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1997.
- Ayvazoğlu, Beşir, "Âsaf Hâlet Çelebi: Büyük Bir Şairin Küçük Memur Olarak Portresi", *Türk Edebiyatı*, S. 443, 2010.
- Ayvazoğlu, Beşir, " 'Om Mani Padme Hum' Türk Edebiyatında Budizm ve Âsaf Hâlet Çelebi", *Türk Edebiyatı*, S. 483, 2014.
- Bilginer, Recep "Âsaf Hâlet Çelebi", *Yazko Edebiyat*, 1982, S. 23.
- Bir İnsan Bir Devir- İbnülemin Mahmud Kemal'in Hutû-ı Meşâhir Defteri*, (hzl. Şemsettin Şeker- İsmail Kara), İBB Kültür A.Ş Yayınları, İstanbul, 2010.
- Bırsel, Salâh, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayınları, İstanbul, 2013.
- Boratav, Pertev Naili, *Az Gittik Uz Gittik*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1969.
- Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009.
- Bursevî, Abdullâh Veliyuddin, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, (hzl. Abdullâh Uçman), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, Meydan Yayınları, İstanbul, C.12.
- Cebeci, Oğuz, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
- Coşkun, Betül "Âsaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Metinlerarasılık Bağlamında Türk İslam Tarihi ve Kültürüne Göndermeler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 18, 2013.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selâhattin Özpallabıyıklar), YKY, 6. Baskı, İstanbul, 2013.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), YKY, İstanbul, 2004.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Divân Şiirinde İstanbul*, Hece Yayınları, Ankara, 2002.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Eşrefoğlu Divânı*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2011.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Mevlânâ, Hayatı- Şahsiyeti- Eserlerinden Parçalar*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939.

- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2006.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Molla Câmî*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Naimâ*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Ömer Hayyam*, Varlık Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1963.
- Çelebi, Âsaf Hâlet, *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha*, Hece Yayınları, Ankara, 2003.
- Çetin, Nurullah, "Âsaf Hâlet Çelebi'nin "Sidharta" Şiiri" *Türk Dili*, 1996, S. 529.
- Doğan, Mehmet Can, *A'dan Z'ye Âsaf Hâlet Çelebi*, YKY, İstanbul, 2003.
- Elgin, Necati, *Üçüncü Sultan Selim (İlhâmî)*, Yıldız Basımevi, Konya, 1959.
- Enginün, İnci, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, C.1.
- Genç, İlhan, "Çiğnenmiş Sakızı Çiğnemeyenler: Nizâm-ı Cedit'in Şeyh Gâlib'i ve Cumhuriyet'in Âsaf Hâlet'i", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S.2, 2011.
- Gide, André, *Seçme Yazılar*, (çev. Suut Kemal Yetkin), MEB Yayınları, İstanbul, 1948.
- Güngör, Erol, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Neşriyatı, İstanbul, 1982.
- Hadzibegovic, Darmin, *Kara Kitap'ın Sırları*, YKY, İstanbul, 2013.
- Hançerlioğlu, Orhan, *İnanç Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.
- Harman, Ömer Faruk, "İbrâhim", *İslâm Ansiklopedisi*, XXI.
- Harman, Ömer Faruk, "İsâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXII.
- Jung, Carl Gustav, *Analitik Psikoloji*, (çev. Ender Gürol), Payel Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Kaplan, Mehmet, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1975.
- Kefeli, Emel, "Coğrafya Merkezli Okuma", *Turkish Studies*, C. 4, S. 1, 2009.
- Kefeli, Emel, "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Yeni Türk Edebiyatı Tarihi II*, C. 4, S. 8, 2006.
- Kırmlılı, Bilal, *Âsaf Hâlet Çelebi*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kolcu, Ali İhsan, *Âsaf Hâlet Çelebi'nin Poetikası*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2009.
- Lanson, Gustave, *Edebiyat Tarihi*, (çev. Yusuf Şerif), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1937.
- Massignon, Louis, *Hallac-ı Mansur- Anadolu Aleviliği'nin Felsefi Kökleri-*, (der. Prof.Dr. Niyazi Öktem), Ant Yayınları, İstanbul, 1994.
- Mazıoğlu, Hasibe, *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1992.
- Miyasoğlu, Mustafa, *Âsaf Hâlet Çelebi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.
- Özcan, Nuri, "Rauf Yektâ Bey", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXIV.
- Özgül, M. Kayahan, *Divan Yolu'ndan Pera'ya Selamette*, Hece Yayınları, Ankara, 2006.
- Ricoeur, Paul, *Yoruma Dair-Freud ve Felsefe*, (çev. Necmiye Alpay), Metis Yayınları, İstanbul, 2007.
- Rizzo, Alfred, *Harikülâde Masal*, (çev. Âsaf Hâlet Çelebi), John Rizzo Basımevi, İstanbul.
- Sarup, Madan, *Post Yapısalcılık ve Post-Modernizm*, (Çev. A. Bâki Güçlü), Ark Yayınevi, Ankara, 1995.
- Saydam, M. Bilgin, *Delî Dumrul'un Bilinci*, Metis Yayınları, İstanbul, 1997.
- Schimmel, Annemarie, *İslamın Mistik Boyutları*, (çev. Ergun Kocabıyık), Kabalı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Şen, Can, *Âsaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerindeki Şahıs İsimleri Üzerine Bir İnceleme*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2012.
- Tevrat*, (Fransızcadan çev. Dr. Jur. Hakkı Demirel), Müjde Yayınları, İstanbul, 1996.
- Tevrat*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2001.
- Tieghem, Paul Van, *Mukayeseli Edebiyat*, (çev. Yusuf Şerif Kılıçel), Maarif Matbaası, Ankara, 1943.
- Tura, Saffet Murat, *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Üsdiken, Behzat, "Nisruaz Pastanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 6.
- Yavuz, Hilmi, "Âsaf Hâlet Çelebi'nin 'Semâ'ı Mevlânâ' Şiirini Yeniden Okuma Denemesi", *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, YKY, İstanbul, 2005.
- Yıldız, Ahmet Hamit, "Ruh Buğusu- Âsaf Hâlet'in Sidharta şiirini çözümleme denemesi", *Dergâh*, C. IX, S. 105.
- Yücel, Tahsin, *Eleştiri Kuramları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.